

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑ ΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΙΗ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 | 15 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1969 | ΑΡΙΘ. 24

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

Κ Ε Ι Μ Ε Ν Ο Ν

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Α'

VIII. 1. Οἱ λειτουργοὶ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ διὰ πνεύματος ἁγίου περὶ μετανοίας ἐλάλησαν, 2. καὶ αὐτοὶ δὲ ὁ δεσπότης τῶν ἀπάντων περὶ μετανοίας ἐλάλησεν μετὰ ὄρκου· Ζῶ γὰρ ἐγώ, λέγει κύριος, οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὡς τὴν μετάνοιαν, προστιθεὶς καὶ γνῶμην ἀγαθὴν· 3. Μετανοήσατε, οἶκος Ἰσραὴλ, ἀπὸ τῆς ἀνομίας ὑμῶν· εἶπον τοῖς υἱοῖς τοῦ λαοῦ μου· Ἐὰν ᾧσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐὰν ᾧσιν ζυρρότεραι κόκκον καὶ μελανότεραι σάκκον, καὶ ἐπιστραφήτε πρὸς με ἐξ ὅλης τῆς καρδίας καὶ εἴπητε· Πάτερ· 10 ἐπακούσομαι ὑμῶν ὡς λαοῦ ἁγίου. 4. καὶ ἐν ἐτέρῳ τόπῳ λέγει οὕτως· Λούσασθε καὶ καθαροὶ γένεσθε, ἀφέλεσθε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου· παύσασθε ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν, μάθετε καλὸν 15 ποιεῖν, ἐκζητήσατε κρίσιν, ρύσασθε ἀδικούμενον, κρίνατε ὀρφανῶ καὶ δικαιοῦσατε χήρα· καὶ δεῦτε καὶ διελεγχθῶμεν, λέγει κύριος· καὶ ἐὰν ᾧσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ· ἐὰν δὲ ᾧσιν ὡς κόκκινον, ὡς ἔριον λευκανῶ· καὶ ἐὰν θέλητε καὶ εἰσακούσητέ μου, τὰ ἀγαθὰ 20 τῆς γῆς φάγεσθε· ἐὰν δὲ μὴ θέλητε μηδὲ εἰσακούσητέ μου, μάχαιρα ὑμᾶς κατέδεται· τὸ γὰρ στόμα κυρίου ἐλάλησεν ταῦτα. 5. πάντας οὖν τοὺς ἀγαπητοὺς αὐτοῦ βουλούμενος μετανοίας μετασχεῖν ἐστήριξεν τῷ παντοκρατορικῷ βουλήματι αὐτοῦ.

VIII: 4 Ἰεζεκ. 33,11-27. 11 Ἦσ. 1,16,20.

4 γὰρ ΑΣ: λ. ΙΑΚ (Ο') | 7 ὑμῶν: τοῦ λαοῦ μου Ι | εἶπον Ι (πρβλ. Μαρτῦρ. Πολυκ. 9,2): εἶπον Α, die AK, εἰπὼν Σ, εἰπὼν Gebh. Knopf | 10 καρδίας ΑΚΚ² Κλήμ. Ἀλεξ.: ψυχῆς ΙΑΣ | εἴπητε + πρὸς με ΚΚ² | 11 λαοῦ ἁγίου Ι Κλήμ. Ἀλεξ.: λαὸς ἁγίου Α | 12 λέγει οὕτως ΑΚΚ²: οὕτως λέγει ΙΑΣ | καὶ² Α: λ. ΙΑΣΚΚ² (Ο') | 13 ἀφέλετε Ι | 16 χήραν Ι (Ο'): χήρα Α | καὶ² ΑΙ (Ο'): λ. ΛΣ | διελεγχθῶμεν Α (Ο'):... ελεγχθῶμεν Α, διαλεγχθῶμεν ΙΣ | Κύριος: λ. Α | 23 μετασχεῖν ΑΙΣΚ: + quam (ἦν) Α Knopf.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΡΩΜΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α΄ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ

(Ἀπόδοσις εἰς ἀπλὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν).

VIII. 1. Οἱ λειτουργοὶ (οἱ ἅγιοι καὶ οἱ ἱερεῖς) ποῦ ἐτάχθησαν ὑπηρεταὶ τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ, φωτιζόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐκήρυξαν λόγους περὶ μετανοίας (εἰς τοὺς ἀνθρώπους). 2. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Δεσπότης (καὶ Κύριος) τοῦ σύμπαντος κόσμου ἐλάλησε λόγους περὶ μετανοίας, μάλιστα μὲ ὄρκον· «Ἐπειδὴ ἐγὼ ζῶ (εἰς τοὺς αἰῶνας), λέγει ὁ Κύριος καὶ Θεός, δὲν θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἕως ὅτου ἴδω τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ», ἀφοῦ μάλιστα ἐπρόσθεσε καὶ τὴν ἀγαθὴν Του γνώμην (συμβουλὴν καὶ παραίνεσιν διὰ τοῦ Προφήτου). 3. «Μετανοήσατε, ὅλοι οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Ἰσραήλ, ἀπὸ τῆς ἀνομίας σας (ἀπὸ τὸν παράνομον καὶ ἁμαρτωλὸν βίον σας)· εἶπα εἰς τὰ παιδιὰ τοῦ λαοῦ μου· Καὶ ἐὰν ἀκόμη αἱ ἁμαρτίαι σας εἶναι τόσο φοβεραὶ καὶ μεγάλαι, ὥστε νὰ φθάνουν ἕως τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἂν εἶναι κοκκινώτεραι ἀπὸ τὸ κοκκινούτσι τοῦ κοκκοφοίνικος (ἢ τῆς πυράκανθα) καὶ μαυρότεραι ἀπὸ τὸν τρίχινον σάκκον (τὴν κάπα), καὶ ἐπιστρέψετε πρὸς ἐμὲ καὶ μοῦ πῆτε μὲ ὄλην σας τὴν καρδιά· πατέρα μας· θὰ σᾶς ἀκούσω, ὅπως θὰ ἤκουα ἕνα λαὸν ἅγιον (καὶ ἀφωσιωμένον) εἰς ἐμέ». 4. Καὶ εἰς ἄλλο μέρος τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἰδοὺ τί λέγει· «Λουσθήτε καὶ γίνετε καθαροὶ (μὲ τὴν μετάνοια), ἀφαιρέσατε τὰς πονηρίας ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰς ψυχὰς σας, ὥστε νὰ μὴ τὰς ἀντικρύζω· παύσετε τὰς πονηρὰς πράξεις σας, μάθετε νὰ κάμνετε πάντοτε τὸ καλόν, ἀναζητήσατε μὲ ἐπιμονὴν τὸ δίκαιον (τὴν δικαίαν κρίσιν), σώσατε τὸν καθένα ποῦ ἀδικεῖται, ἀποδώσατε δικαιοσύνην εἰς τὸ ὄρφανόν καὶ δικαιοῦσατε τὴν χήρα (ὅταν ἀδικῆται)· καὶ ἐλάτε τότε νὰ ἀλληλοανακριθῶμεν (καὶ λογαριασθῶμεν), λέγει ὁ Κύριος· καὶ ἐὰν αἱ ἁμαρτίαι σας εἶναι ὅπως τὸ κατακόκκινον (καὶ αἱματῶδες) χρῶμα τοῦ φοίνικος, θὰ τὰς λευκάνω (θὰ τὰς κάμω λευκάς) ὅπως τὸ χιόνι· ἐὰν δὲ εἶναι κατακόκκιναι (ὅπως ἢ πυράκανθα), θὰ τὰς λευκάνω (καὶ θὰ τὰς ξανασπρίσω), ὅπως τὸ ἄσπρο μαλλί· καὶ ἂν θέλετε καὶ ὑπακούσετε εἰς τοὺς λόγους μου, θὰ ἀπολαύσετε ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς· ἐὰν δὲ δὲν θέλετε καὶ δὲν ὑπακούσετε εἰς τοὺς λόγους μου, θὰ σᾶς καταφάγη τότε τὸ μαχάρι (θὰ σᾶς θερίσῃ ὁ θάνατος)· τὸ στόμα λοιπὸν τοῦ Κυρίου ἐλάλησεν (ἐκήρυξεν ὅλα) αὐτά. 5. Ἐπειδὴ λοιπὸν θέλει ὁ Θεὸς ὅλοι οἱ ἀγαπητοὶ του νὰ συμμετάσχουν εἰς τὴν μετάνοιαν, δι' αὐτὸ καὶ τοὺς ἐστήριξε (τοὺς διεφύλαξε) μὲ τὴν παντοδύναμον θέλησιν Του.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΜΠΟΝΗΣ
Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Ἡ «Θεολογία».

Κυκλοφορεῖ κατ' αὐτὰς εἰς ἓναν τόμον ἀπ' εὐθείας, περιλαμβάνοντα τὰ τέσσαρα τριμηνιαῖα τεύχη τοῦ 1969, τὸ ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν τῆς Ἐκκλησίας μας «Θεολογία». Τὸ λαμπρὸν τούτο περιοδικόν, ἰδρυθέν τὸ 1923 ὑπὸ τοῦ αἰοδίμου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Κυροῦ Χρυσοστόμου Α' τοῦ Παπαδοπούλου, εἰς τὴν ὁσίαν μνήμην τοῦ ὁποίου εἶναι ἀφιερωμένος ὁ κυκλοφορῶν τόμος, καλόπτει ἡμῶν σχεδὸν αἰῶνα προσφορᾶς εἰς τὰ θεολογικά μας γράμματα καὶ ἀποτελεῖ, διὰ τὸν ἔξω τῆς Ἑλλάδος χριστιανικὸν κόσμον, σπουδαίαν καὶ ἐπιβλητικὴν μαρτυρίαν τῆς ἑλληνορθόδοξου θεολογικῆς σκέψεως. Μακρὰν πάσης ἀκρότητος, χάρις εἰς τὴν σύνεσιν καὶ τὴν εὐρείαν κρίσιν τῶν συντακτῶν τοῦ περιοδικοῦ καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, ἔκπαλαι διετήρησε τοῦτο τὸν σοβαρὸν ἐπιστημονικὸν καὶ θεολογικὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ, εἶναι δὲ μεστὸν θεολογικῆς σοφίας καὶ ἀγνῆς ὀρθόδοξου πνευματικότητος. Τὸ περιοδικὸν «Θεολογία» συντάσσεται μετ' ἰδιαίτερος ἐπιμεμελημένης φροντίδος καὶ στοργῆς, ὥστε νὰ κατοπτρίζῃ τὴν ὑψηλὴν κατὰ τὰς ἡμέρας μας ποιότητα τῆς ἑλληνικῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης, φιλοξενοῦν καὶ περιούσια ἄρθρα ξένων ἐπιφανῶν θεολόγων. Οἱ θεολόγοι Ἐφημέριοι, μελετῶντες τὸ περιοδικὸν τοῦτο, ἀσφαλῶς θὰ ἀντλήσουν πολλὰ διὰ τὸν αὐτοκαταρτισμὸν των.

Ἐλευθερία καὶ χάρις.

Κατὰ τὸν Ἅγιον Μάξιμον τὸν Ὁμολογητὴν, «ὁ ἄνθρωπος ἔχει δύο πτέρυγας διὰ νὰ φθάσῃ τὸν οὐρανόν: τὴν ἑλευθερίαν καὶ τὴν χάριν». Ἐλευθέρως ἐκλέγων τὴν ὁδόν, ἣ ὁποία εἶναι ὁ Χριστός, φωτιζόμενος δὲ καὶ ἐνισχυόμενος ἀπὸ τὴν θείαν χάριν, καταπατεῖ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τῆς ἁμαρτίας καὶ ἐνδύεται τὸν νέον ἐν Χριστῷ τοιοῦτον, ἀξιούμενος οὕτω τὴν θέωσιν, ἣ ὁποία εἶναι ὁ σκοπὸς καὶ τὸ τέλος τῆς περὶ ἡμᾶς θείας οἰκονομίας.

Τὸ ἔργον τοῦ ἱεροῦ Κλήρου ἐγκεῖται ἀκριβῶς εἰς αὐτό: νὰ καταδείξῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἀξίαν τῆς ἑλευθερίας, τὴν ὁποίαν τοῦ ἐχάρισεν ὁ Δημιουργός, καὶ νὰ οἰκειωθῇ ὁ ἄνθρωπος μὲ τα-

πεινὸν φρόνημα τὴν θείαν χάριν, ζῶν βαθύτατα τὴν ὑμολογίαν τοῦ θείου Παύλου: «Χάριτί εἰμι ὃ εἰμι». Τὰς δύο ταύτας ἀξίας φωτίζει καὶ βιώνει μὲ τὸ κήρυγμά της καὶ μὲ τὴν προᾶξίν της ἢ ἀγία μας Ὁρθοδοξία, ξένη πρὸς τὸ νομικὸν πνεῦμα ποῦ διέπει κατὰ μέγα μέρος τὸν δυτικὸν χριστιανισμόν. Ὁ ὀρθόδοξος Ἐφημέριος, στοιχῶν τοῖς ἴχνεσι τῶν Ἀγίων Πατέρων, ὑπηρετεῖ τὰς δύο αὐτὰς ἀξίας καὶ μὲ τὸν λόγον καὶ τὸ παράδειγμά του τὰς ἐξαίρει καὶ τὰς προβάλλει εἰς τὸ ποίμνιόν του.

Κωδικοποιεῖ τὴν Ἱ. Παράδοσιν.

Εἶναι ὄντως ἀξία θαυμασμοῦ καὶ ἐπαίνων ἡ ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Τρίκκης καὶ Σταγῶν κ. Διονυσίου ἐπιχειρουμένη εἰς τὸ βιβλίον του «Ὁ Ὁρθόδοξος Μοναχισμὸς κατὰ τὰ Πατερικὰ κείμενα» παρουσίασις τῆς διδασκαλίας τῶν Πατέρων περὶ τοῦ Ὁρθοδόξου Μοναχισμοῦ. Ὁ Μοναχισμὸς εἶναι θεσμὸς ἀπαραίτητος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τὰ δὲ ὑψηλὰ αὐτοῦ ιδεώδη, καλλιεργηθέντα μὲ φωτεινὸν ζῆλον καὶ ἔσοχον ἀπόδοσιν κατὰ τὸ κῆλημα τῶν αἰώνων, ἐδόξασαν καὶ κατηύγασαν τὴν Ὁρθοδοξίαν. Σήμερον, ὁ θεσμὸς οὗτος, ἐκτός τινων ἐξαιρέσεων, δὲν ἀκμάζει καὶ τελεῖ ὑπὸ ἔκλειψιν εἰς τὴν θεωρίαν καὶ τὴν προᾶξιν, πρᾶγμα ἀνυπολογίστως ἐπιζήμιον διὰ τὸν χριστιανισμόν μας. Μία λοιπὸν προσπάθεια φωτισμοῦ τῆς ἐννοίας του μὲ τὴν λάμπριν τῆς πατερικῆς σοφίας καὶ καλλιπειίας εἶναι ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ διὰ τὴν ἀναγέννησιν τῶν μοναστικῶν ιδεωδῶν παρ' ἡμῖν. Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς ἐπιχειρεῖ καὶ μὲ ὑπέροχον τρόπον ἐπιτυγχάνει διὰ τῆς ὥραιας ταύτης ἀθρολογίας του ὁ μνημονευθεὶς Ἱεράρχης, ὅστις μὲ τὴν προσφυᾶ καὶ καιρίαν ἐπιλογὴν τῶν σχετικῶν Πατερικῶν κειμένων, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ἐν προκειμένῳ, ἐκωδικοποίησε τρόπον τινὰ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν, συγκεντρώσας τὸ φῶς της εἰς τὰς σελίδας τοῦ βιβλίου του. Προσφορὰ ὄντως ἀνεκτίμητος, δι' ἣν ἤξιζε κάθε κόπος.

Εὐλογημένη καρποφορία.

Καὶ ἄλλοτε μᾶς ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ ὑπογραμμίσωμεν τὴν πρᾶγματι μεγάλην σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τὴν Ἀγίαν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Πατρίδα μας ὁ θεσμὸς τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων. Καὶ εὐλόγως ἐχαρακτήρισαμεν τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα ὡς θερμοκήπια καὶ ἐργαστήρια ἑλληνοχριστιανικῆς διαπλάσεως τῆς Νεολαίας μας. Τὴν γνώμην μας δὲ αὐτὴν ἔρχεται νὰ ἐπιβεβαιώσῃ καὶ ἡ ἀλλαχού τοῦ παρόντος δημοσιευομένη Ἐγκύκλιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν Σχολείων Μέσης Ἐκπαιδεύσεως τῆς ΔΕ' Περι-

Η ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΙ ΔΕΚΑ ΕΝΤΟΛΑΙ

Δ' ΕΝΤΟΛΗ

«Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν· ἕξ ἡμέρας ἔργῳ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ Σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου».

Δύο τινὰ καθορίζονται διὰ τῆς ἐντολῆς ταύτης διὰ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν ἡμέραν τοῦ Θεοῦ·

α) Ἡ ἀργία κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς.

β) Ὁ ἀγιασμὸς τῶν ἡμερῶν τούτων (ἵνα μὴ ἡ ἀργία ἀποβῆ μῆτηρ κακίας καὶ ἁμαρτίας).

1. Ἡ ἀργία κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς εἶναι γενικὸν χρέος καὶ δέον νὰ συνιστᾶται καὶ νὰ τονίζεται δεόντως ὑπὸ τῶν πνευματικῶν, φρονηματιζόντων σχετικῶς τοὺς χριστιανούς.

Ἐξαίρεσιν ἀπὸ τοῦ κανόνος τούτου ἀποτελεῖ ἡ πρὸς φιλανθρω-

φερείας κ. Δημητρίου Μονεμβασίτου. Ὁ ἐκλεκτὸς ἐκπαιδευτικὸς διαπιστώνει: «*Εὐλόγημένη ὄντως εἶναι ἡ καρποφορία τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων. Τοῦτο εὐκόλως διαπιστοῦται, ὅταν παρατηρήσῃ τις τοὺς φοιτῶντας εἰς τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα μαθητὰς. Τὰ παιδιὰ αὐτὰ διεκρίθησαν καὶ διακρίνονται διὰ τὰ ἀλτρουϊστικὰ καὶ κοινωνικά των αἰσθήματα, διὰ τὰ αἰσθήματα τῆς χριστιανικῆς των ἀγάπης, ὅπως τὴν ἕμνησεν ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν Παῦλος. Ἡ πειθαρχία καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια αὐτῶν τῶν παιδιῶν ἐν τε τῷ Σχολείῳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ ὁμολογεῖται ὑπὸ πάντων... Διακρίνονται διὰ τὴν ἐπιμελείαν των καὶ κατὰ κανόνα εἶναι καλοὶ καὶ φιλοπρόδοι μαθηταί, ἐπιτυγχάνοντες εἰς τὴν ζωὴν».*

Σήμερον, ὅτε ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Πολιτεία καταβάλλον πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν διὰ τὴν χριστιανοπροεπὴ καὶ ἑλληνοπροεπὴ διαπαιδαγώγησιν τῶν νέων μας, οἱ πάντες-κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ — ἔχομεν ἱερὸν χρέος νὰ συμβάλωμεν δι' ὅλων τῶν δυνάμεών μας εἰς τὴν περαιτέρω ἐδραΐωσιν καὶ διάδοσιν τοῦ θεσμοῦ τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων, ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι τοιοῦτοτρόπως συντελοῦμεν εἰς τὴν δημιουργίαν ἐνὸς λαμπροῦ μέλλοντος διὰ τὰ παιδιὰ μας, τὴν Ἐκκλησίαν μας καὶ τὴν Πατρίδα μας.

πίαν ἐργασία (ὡς ἡ παντοειδῆς «ἐξέλασις» χάριν τῶν πτωχῶν, τῶν ἐκκλησιῶν, τῶν φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων κλπ.), γινομένη εἰς δόξαν Θεοῦ.

Προκειμένου δὲ περὶ ἐργασιῶν μὴ ἐπιδεχομένων διακοπὴν ἢ ἀναβολὴν (π.χ. ἐργάται ἠλεκτροπαραγωγῆς, συγκοινωνιακὰ ἔργα κλπ.), δεόν τοῦλάχιστον νὰ λαμβάνηται φροντίς, ἵνα ἐναλλάσσωνται ἐκ περιτροπῆς οἱ ἐργάται, ὥστε ἀλληλοδιαδόχως νὰ παρέχεται εἰς ἅπαντας ἡ εὐκαιρία τῆς ἀραιότερας ἔστω συμμετοχῆς εἰς τὴν θείαν λατρείαν καὶ εἰς περιοδικὴν ἢ μερικὴν ἔστω ἀργίαν κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτάς.

Συναφὲς εἶναι καὶ τὸ χρέος τῶν ἐχόντων ἄλλους ἐργαζομένους εἰς τὰς ἐργασίας αὐτῶν, ἵνα παρέχωσιν αὐτοῖς τὴν εὐκαιρίαν τῆς Κυριακῆς ἀργίας, μὴ ἀπασχολοῦντες ἢ ἐκ περιτροπῆς χρησιμοποιοῦντες αὐτούς.

2. Διὰ τὸν ἁγιασμόν τῆς Κυριακῆς, πρῶτον καθήκον εἶναι ὁ ἐκκλησιασμός, περὶ τοῦ ὁποῦ ἐξετάζει ὁ πνευματικὸς τρία τινά· α) ἐὰν γίνεταί τακτικῶς καὶ ἀνελλιπῶς (ἐξαιρέσει τῶν «δι' εὐλόγους αἰτίας ἀπολειφθέντων»)· β) ἐὰν γίνεταί μετὰ τὴν δέουσαν προσήλωσιν, εὐταξίαν, εὐλάβειαν καὶ ψυχικὴν συμμετοχὴν καὶ γ) ἐὰν διευκολύνωνται (ἢ παρεμποδίζωνται) ὑπὸ τινος πρόσωπα ἐξαρτώμενα ἐξ αὐτοῦ (σύζυγος, τέκνα, ὑπηρέται κλπ.) πρὸς ἐκκλησιασμόν.

*Ἄλλα καθήκοντα συμβάλλοντα εἰς ἁγιασμόν τῆς Κυριακῆς καὶ τῶν ἑορτῶν, ἅτινα δεόν νὰ συνιστᾷ ὁ πνευματικὸς, εἶναι·

α) Ἡ ἐποικοδομητικὴ μελέτη τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ βιβλίων καὶ ἐντύπων θρησκευτικῶν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ μάλιστα καὶ τῆς ἐκ τῆς ἀργίας παρεχομένης δυνατότητος, ἧτις δὲν προσφέρεται αὐτοῖς κατὰ τὰς ἐργασίμους ἡμέρας.

β) Φιλανθρωπικαὶ ἐπισκέψεις—ἔργα ἀγάπης (πρὸς ἀσθενεῖς, ἐν νοσοκομείοις, τοὺς ἐν φυλακαῖς, τοὺς ἐν θλίψεσι κλπ.).

γ) Ἐνασχόλησις εἰς πνευματικὰ ἔργα (θεῖον κήρυγμα, κύκλους ἐποικοδομῆς, ἐκκλησιαστικὰς ἐξορμήσεις κ.τ.τ.).

δ) Ἐνασχόλησις ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ διὰ τὰς πνευματικὰς εὐθύναις τῆς καλῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων καὶ τῆς ἐν γένει ἐπιστάσιος καὶ παρακολουθήσεως πάντων ὑπὸ τοῦ οἰκογενειάρχου μετὰ καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ.

3. Λυμαίνονται δὲ τὸν ἁγιασμόν τῆς Κυριακῆς καὶ τῶν ἑορτῶν καὶ δεόν ν' ἀποφεύγωνται-συστάσει

καὶ διαφωτίσει καταλλήλῳ ἐκ μέρους τῶν ἱερέων καὶ δὴ τῶν πνευματικῶν-ἀπάσχολήσεις μὴ ἀρμόζουσαι ἐν ἀγίαις ἡμέραις, οἷον ἐκδρομαί, κινήγιον, ψάρεμα, θεάματα κακά, ἀναστροφαι κακαί, μέθη, χαρτοπαιξία καὶ ὅ,τι ὀλισθηρὸν καὶ ἐκτρέπον εἰς ἀμαρτίαν.

4. Παράλληλον πρὸς τὸν σεβασμὸν τῆς ἡμέρας τοῦ Θεοῦ εἶναι καὶ τὸ χρέος τοῦ ὀφειλομένου σεβασμοῦ καὶ ἐνδιαφέροντος διὰ τὸν ν α ὄ ν τ ο ὕ Θ ε ο ὕ.

Προτρέπονται δὲ καθηκόντως οἱ χριστιανοὶ ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἵνα ἐνδιαφέρονται καὶ συμβάλλωσι διὰ τὴν θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τοῦ Ναοῦ, χαρακτηριζομένης τῆς περὶ τούτων ἀδιαφορίας ὡς παραλείψεως ὀφειλετικοῦ χρέους πρὸς τὸν Θεόν, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἵνα ἀποφεύγωσι πᾶσαν ἀκοσμίαν ἐν τῷ ναῷ καὶ περὶ τὸν ναόν, ἰδίως δὲ τὰς θορυβώδεις καὶ ἀναρμόστους καὶ δὴ καὶ ἐπιληψίμους ἐκδηλώσεις, εἴτε ἐν ἡμέραις πανηγύρεων εἴτε ὅποτε-δήποτε.

5. Ὡσαύτως ἐπιβεβλημένον εἶναι τὸ καθῆκον τῆς τηρήσεως τῶν διατεταγμένων ν η σ τ ε ι ῶ ν, τῶν ἐβδομαδιαίων (Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς) καὶ τῶν προεορτιῶν (Τεσσαρακοστῶν κλπ.) ἐν πνεύματι μὲν ἐπιεικείας ἀντιμετωπιζόμενον ὑπὸ τῶν πνευματικῶν, ἐν ἐκτιμῆσει τῶν συνθηκῶν ὑγείας, ἐργασίας, οἰκογενειακῆς θέσεως, οἰκονομικῆς δυνατότητος κλπ., ἀλλὰ καὶ μετὰ συστάσεως πρὸς τήρησιν τοῦ μέτρου τοῦ προσήκοντος ἐκάστῳ, μετὰ διαθέσεως εὐλαβοῦς καὶ ἄνευ δυσφορίας ἢ ἀδιαφορίας.

Ἐπεξηγεῖται ὅτι δὲν ἀρμόζει αὐστηρὰ ν η σ τ ε ι ᾶ ἐ ν Σ α β β ᾶ τ ω ἢ Κ υ ρ ι α κ ῆ ἡ, ὅποτε ἡ σχετικὴ κατάλυσις ἐλαίου δὲν ἐμποδίζει πρὸς θεϊαν κοινωνίαν τὴν ἐπομένην τοὺς ἐπιθυμοῦντας.

Τὸ Σάββατον (ἐκ καινοτομίας τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ὑποκαταστῆσάν ποτε ἐν τῇ Δύσει τὴν Τετάρτην ὡς νηστήσιμος ἡμέρα), ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ χαρακτηρίζεται ὡς προοιμιάζον τὴν Κυριακὴν καὶ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, μεθ' ἧς οἱ Ὀρθόδοξοι συνάπτομεν τὸν «σαββατισμόν», τ.ξ. τὴν εἰς ἄδου κάθοδον τοῦ Σωτῆρος (ἐνῶ οἱ Δυτικοὶ θεωροῦσι τὸ Σάββατον καὶ τὴν εἰς ἄδου κάθοδον ὡς ἐπίλογον τῆς Σταυρώσεως, δικαιολογοῦντες οὕτω καὶ τὴν ἐν Σαββάτῳ νηστείαν, ἣν ἀπαγορεύουσι κανονικαὶ διατάξεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας). Οὐχ ἦττον δὲν εἶναι ἀμάρτημα, ἐὰν ἐξ εὐλαβοῦς διαθέσεως νηστεύσῃ τις τὸ Σάββατον, προκειμένου ἵνα κοινωνήσῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων τὴν Κυριακὴν.

Ἡ σ υ ζ υ γ ι κ ῆ ἐ γ κ ρ ᾶ τ ε ι α προστίθεται ὡς ὑποχρέωσις τῶν εὐλαβῶν χριστιανῶν διὰ τὴν ἐπιφώσκουσαν Κυριακὴν ἢ με-

γάλην ἑορτὴν καὶ διὰ τὰς νηστησίμους ἡμέρας Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς καὶ Μεγ. Τεσσαρακοστῆς· θέμα πάντως λεπτόν, μὴ θιγόμενον οἴκοθεν ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ, εἰμὴ μόνον ἔρωτωμένου· πάντως δὲ ἐπιεικῶς καὶ τοῦτο ἀντιμετωπιζόμενον καὶ δὴ οὐχί ποτε μονομερῶς (πρὸς μόνην τὴν σύζυγον) κανονιζόμενον.

(Πρβλ. Περί συζυγικῆς ἐγκρατείας, ἀγιογραφικὴν μὲν διάταξιν ἐν Α' Κορινθ. ζ' 5, κανονικὰς δὲ διατάξεις συναφεῖς:

Κανόνες: γ' Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, καὶ ιγ' Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας, ρητῶς περὶ αὐτῆς διαλαμβάνοντες.

ιβ' Λαοδικεῖας «Ὅτι οὐ δεῖ ἐν Τεσσαρακοστῇ γάμους (ἢ γενέθλια) ἐπιτελεῖν».

ιγ' τῆς ΣΤ' (διὰ τοὺς ἐγγάμους Πρεσβυτέρους καὶ Διακόνους, βλ. καὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Κανόνος καὶ ὑποσημείωσιν ἐν τῷ Πηδαλίῳ).

ξθ' Ἀποστολικὸς (περὶ νηστείας Τετάρτης, Παρασκευῆς καὶ Μ. Τεσσαρακοστῆς, βλ. συμπεράσματα ἐν τελευταίᾳ αὐτόθι ὑποσημείωσει τοῦ Πηδαλίου).

6. Τέλος, ἐν σχέσει πρὸς τὴν γ ο ν υ κ λ ι σ ί α ν ἐν Κυριακῇ καὶ ταῖς ἀναστασίμοις ἡμέραις, ἡ ἀπαγορευτικὴ διάταξις τοῦ 20οῦ κανόνος τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀφορᾷ κυρίως τὸ κλίνειν γόνυ εἰς ἔνδειξιν συντριβῆς καὶ πένθους ἐπὶ ταῖς ἀμαρτίαις ἡμῶν, ὅπερ δὲν ἀρμόζει ἐν Κυριακῇ· ἀπαγορεύονται δηλ. αἱ γονυκλισίαι αἱ κοινῶς λεγόμεναι «μετάνοιαι». Ἡ δὲ λατρευτικὴ προσκύνησις καὶ γονυκλισία κατὰ τὸν καθαγιασμόν τῶν Τιμίων Δώρων, ὡς καὶ εἰς ἀσπασμόν ἀγίας Τραπέζης κλπ. (καὶ ἡ ἔδαφιαία ὑπόκλισις κατὰ τὸν «καιρὸν» πρὸ τῆς ἱεουργίας ἐν χοροστασίᾳ ἀρχιερέως, πρὸ τοῦ ἀσπασμοῦ τῆς χειρὸς αὐτοῦ) δὲν ἐμπίπτει εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ κανόνος τούτου καὶ τῶν ἄλλων συναφῶν κανονικῶν διατάξεων.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν Περιοδικῶν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» καὶ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» παρακαλοῦνται, ὅπως πᾶσαν ἀλλαγὴν διευθύνσεως τῶν γνωστοποιούν ἀμέσως εἰς τὰ Γραφεῖα τῶν ὡς εἴρηται Περιοδικῶν, Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθῆναι Τ. 140, δι' ἐπιστολῆς των, σημειουμένης ἀπαραίτητως τῆς παλαιᾶς διευθύνσεως, ἵνα καταστῇ δυνατὴ ἡ κανονικὴ ἀποστολὴ τῶν φύλλων.

ΟΙ ΠΟΙΜΕΝΕΣ ΤΗΣ ΒΗΘΛΕΕΜ

(Λουκ. β', 8-20).

Ἡ διήγησις τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ περὶ τῶν βιωμάτων τῶν ποιμένων τῆς Βηθλεὲμ κατὰ τὴν ἁγίαν νύκτα τῆς Γεννήσεως εἶναι ἐξόχως διδακτικὴ. Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου θὰ ἠδυνάμεθα νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς μερικὰς εἰκόνας τῆς διηγήσεως ταύτης:

1) « Ἦσαν ἀγραυλοῦντες καὶ φυλάσσοντες φυλακὰς τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὴν ποιμνὴν αὐτῶν » (στ. 8). Ἡ ἐργασία τοῦ ἀγρυπνεῖν πρὸς προστασίαν τοῦ ποιμνίου δὲν εἶναι εὐκόλος. Γνωρίζομεν τὰς σχετικὰς δυσκολίας καὶ ἐκ τῆς ποιμενικῆς ζωῆς τοῦ Ἰακώβ, ὅστις ὀμιλῶν περὶ αὐτῶν ἐτόνιζεν, ὅτι ἦτο ἠναγκασμένος νὰ φθείρεται ἀπὸ τὸ ψυχὸς τῆς νυκτὸς καὶ νὰ στερηῆται τοῦ ὕπνου του (Γεν. λα', 40).

Τὸ ὅτι οἱ ποιμένες τῆς Βηθλεὲμ δὲν ἐκοιμῶντο, ἀποδεικνύει, ὅτι «δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξαπατηθοῦν περὶ ὄσων ἐβλεπον καὶ ἤκουον, ὅπως εἶναι εὐκόλον νὰ πάθουν τοῦτο οἱ μισοκοιμισμένοι. Ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι πρόκειται νὰ δεχθοῦν μηνύματα ἀπὸ τὸν Θεὸν εἴτε ἐξωτερικὰ καὶ εἰς τὰς αἰσθήσεις τοῦ σώματος προσπίπτοντα, εἴτε ἐσωτερικὰ διὰ παρακλήσεως τῶν καρδιῶν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, δεόν νὰ γρηγοροῦν ἔχοντες τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς ἀγρυπνον. Οἱ ποιμένες ἀκόμη, ὅταν ὁ ἄγγελος ἐκόμισεν εἰς αὐτοὺς τὸ χαρμόσυνον μῆνυμα, ἤσκουν τὰ ἔργα τοῦ ἐπαγγέλματός των. Ἦσαν φυλάσσοντες φυλακὰς τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὴν ποιμνὴν αὐτῶν, ἵνα ἀσφαλίσουν αὐτὴν ἀπὸ τῶν κλεπτῶν καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς θηρίων. Δὲν εἴμεθα λοιπὸν ἐξω τῆς ὁδοῦ τῶν θείων ἐπισκέψεων, ὅταν ἀσκῶμεν εὐσυνειδήτως καὶ ἐν φόβῳ Θεοῦ ἐντιμὸν τι ἐπάγγελμα» (Π. Τρεμπέλα, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον, Ἀθῆναι 1952, σελ. 89).

2. « Ἄγγελος Κυρίου ἐπέστη αὐτοῖς καὶ δόξα Κυρίου περιέλαμψεν αὐτούς » (στ. 9). Ἀληθῶς πρόκειται περὶ μιᾶς θαυμασίας στιγμῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ καθημερινὴ σκοτεινὴ τῶν ζωῶν αἰφνιδίως ἐφωτίσθη ὑπὸ μιᾶς λάμψεως, προερχομένης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κόσμου.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι ὀλιγώτερον θαυμασία εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν ἢ ὥρα, κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ ἢ τῆς θείας λατρείας μία οὐρανία ἀκτίς καταυγάζει τὴν ζωὴν

μας και εκδιώκει ἐξ αὐτῆς τὸ σκότος τῆς ἁμαρτίας, τῆς πλάνης και τῆς ἀμφιβολίας.

3. «Καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν» (στ. 9). Ἡ αἰφνιδία οὐρανια λάμψις ἔφερε κατ' ἀρχὰς φόβον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ποιμένων.

Πάντοτε ἡ πρώτη ἐπαφὴ μὲ τὸ Ἅγιον και τὸν Οὐρανὸν δημιουργεῖ ἐντὸς τῆς ψυχῆς φόβον και δέος. Ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται τὴν ἰδικὴν του ἀδυναμίαν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ. Αἰσθάνεται τὴν ἁμαρτωλότητα και βεβηλότητα του ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀπόλυτον ἀγιότητα τοῦ ὑπερίτου ὄντος, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου «φρίσσει και τρέμει τὰ σύμπαντα» και «πᾶσα σὰρξ βροτεία» πρέπει νὰ ἴσταται «μετὰ φόβου και τρόμου».

4. Ἄλλ' ὁ φόβος οὗτος ἐξεδιώχθη ἐκ τῆς ψυχῆς των, ὅταν οὗτοι μετ' ὀλίγον ἤκουσαν τοὺς λόγους: «Μὴ φοβεῖσθε· ἰδοὺ γὰρ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἣτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ, ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτήρ» (στ. 10 και 11)· και μετ' ὀλίγον «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ και ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία» (στ. 14).

Οἱ ποιμένες μετ' ἐξαιρέτου προσοχῆς ἐδέχθησαν λέξιν πρὸς λέξιν τὰ ἀγγελικὰ μηνύματα, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς διηγήσεως των (στ. 17).

Ἄς μιμηθῶμεν και ἡμεῖς τοὺς ποιμένας. Ἄς προσέχωμεν ἀκόμη και ἐκάστην συλλαβὴν τῶν θείων μηνυμάτων. Αὐτὸ ἔπραξε τόσον ὁ δεσμοφύλαξ τῶν Φιλίππων, ὅταν ὁ Παῦλος και ὁ Σίλας εἶπον εἰς αὐτὸν «πίστευσον ἐπὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν» (Πράξ. ἰστ' 31), ὅσον και ὁ Αἰθίοψ, ὅταν ὁ Φίλιππος «εὐηγγελίσαστο αὐτῷ τὸν Ἰησοῦν» (Πράξ. η' 35).

5. «Οἱ ποιμένες εἶπον πρὸς ἀλλήλους· διέλθωμεν δὴ ἕως Βηθλεὲμ και ἴδωμεν τὸ ρῆμα τοῦτο τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν» (στ. 15).

Ἀληθῶς εἶναι ἠδολογημένοι οἱ διάλογοι ἐκεῖνοι, διὰ τῶν ὁποίων ὁ εἷς ἐνθαρρύνει τὸν ἄλλον νὰ ὑπακούῃ εἰς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ και νὰ φέρῃ τὰ βήματά του πρὸς Ἐκεῖνον, ὅστις χορηγεῖ εἰς ἡμᾶς τὴν ἀληθῆ ζωὴν και χαρὰν.

6. «Ἦλθον σπεύσαντες» (στ. 16). Οἱ ποιμένες δὲν

ἔσκέφθησαν τὰ ποιμνία των. Ἔσπευσαν νὰ εὔρουν τὸν Σωτῆρα. Ὁμοίασαν πρὸς τὸν Δαβίδ, ὁ ὁποῖος λέγει, ὅτι ἔσπευσε καὶ δὲν ἐβράδυνε νὰ φυλάξῃ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ (Ψαλμ. ριγ', 60).

7. «Καὶ ἀνεῦρον τὴν τε Μαριὰμ καὶ τὸν Ἰωσήφ καὶ τὸ βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ» (στ. 16). Εἶναι χαροποὶ ἢ στιγμῇ, κατὰ τὴν ὁποίαν εὐρίσκει τις ἐν τῷ ἀγρῷ θησαυρὸν ἢ ὁ ἔμπορος τὸν πολῦτιμον μαργαρίτην (Ματθ. ιγ', 44-46). Ἄλλ' ὠραιότερον παντὸς ἐπιγείου εὐρήματος εἶναι ἐκεῖνο, περὶ τοῦ ὁποῖου ὁ Ἀνδρέας λέγει εἰς τὸν Σίμωνα: «εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν» (Ἰωάνν. α', 42).

8. «Ἰδόντες δὲ διεγνώρισαν περὶ τοῦ ρήματος τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς περὶ τοῦ παιδίου τούτου καὶ πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν περὶ τῶν λαληθέντων ὑπὸ τῶν ποιμένων πρὸς αὐτοὺς» (στ. 17-18).

Ὁ κόσμος ἔχει ἀνάγκην εὐαγγελιστῶν, οἵτινες δύνανται νὰ εἶπουν μετὰ τοῦ Ἰωάννου: «Ὁ ἀκηκόαμεν, ὃ ἐωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν... ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν» (Α' Ἰωάνν. α', 1-3). Ἐν τῇ ἐποχῇ μας διαδίδονται πολλαὶ πλάναι καὶ καταστρεπτικαὶ βιοθεωρίαι. Ποῦ εἶναι οἱ Χριστιανοί, οἵτινες εἶναι ἔτοιμοι νὰ διαδώσουν τὰ σωτήρια μηνύματα τοῦ Εὐαγγελίου; Τὰ μηνύματα ταῦτα δέον νὰ διαδοθοῦν μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς, διότι εἶναι μηνύματα πλήρη ζωῆς καὶ σωτηρίας.

9. «Καὶ ὑπέστρεψαν οἱ ποιμένες δοξάζοντες καὶ αἰνοῦντες τὸν Θεὸν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἤκουσαν καὶ εἶδον καθὼς ἐλαλήθη πρὸς αὐτοὺς» (στ. 20).

Μὲ τὴν ὠραίαν αὐτὴν εἰκόνα κλείει ἡ ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ παρουσιαζομένη ἱστορία τῶν Χριστουγέννων. Οἱ ἄγγελοι ἐσίγησαν, ἀλλ' οἱ ποιμένες συνεχίζουν τοὺς ὕμνους καὶ τὰς δοξολογίας. Γενικῶς οἱ ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ πάντοτε θὰ εὐρίσκουν νέους τρόπους, νέας μορφὰς καὶ νέας ἀφορμὰς δοξολογίας, μέχρις ὅτου θὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἀνθρωπίνη αὐτὴ δοξολογία, ὅλως καθαρὰ καὶ ὠραία, θὰ ἀντηχῇ αἰωνίως ἐν οὐρανοῖς συνηνωμένη μὲ τοὺς ὕμνους τῶν ἀγγέλων.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Γενικὸς Διευθυντῆς τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΟΡΘΟΔΟΞΟ ΜΟΝΑΧΙΣΜΟ

IV

ΤΑ ΜΕΣΑ ΠΡΟΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΝ ΤΟΥ

Μὰ δὲν ἦταν ἄρκετὰ τὰ μέσα αὐτὰ γιὰ τὴν πλήρη ἱκανοποίησι τῆς ψυχῆς τους. Γι' αὐτὸ βάλθηκαν ν' ἀπασχολήσουν τὸ νοῦ καὶ τὴ φαντασία τους μὲ τὴν ἐ ρ γ α σ ί α. Τὴν ἀνύψωσαν σὲ ψηλὸ σημεῖο τὴν ἐργασία, τὸ «διακόνημα», ὅπως λέγεται στὴ μοναχικὴ γλῶσσα. Πίστεψαν πὼς οὔτε στιγμὴ δὲν ἔπρεπε νὰ μένουν ἄπρακτοι. Δὲν τοὺς ξέφευγαν τὰ μυστικὰ τοῦ ἀοράτου πνευματικοῦ πολέμου. Σ' ὅποιον δὲν ἔχει δουλειά, δίδει ὁ διάβολος ἀπασχόλησι, λέει μιὰ σοφὴ ρῆσι. Καὶ τὸ ἐγνώριζαν αὐτό. Γι' αὐτὸ μὲ ἐπιμέλεια ρίχθηκαν στὴ δουλειὰ τὶς ὥρες ποὺ δὲν προσηύχονταν καὶ δὲν κοιμῶνταν. Καὶ ἡ δουλειὰ αὐτὴ ἐποίκιλλε ἀνάλογα πρὸς τὶς δυνατότητες τοῦ καθενός. Ἄλλος στὴ παληὰ ἐποχὴ ἔπλεκε ψαθιά, ἄλλος ἔσκαβε τὸν κῆπο, ἄλλος ἔβοσκε τὰ ζῶα, ἄλλος ὑπηρετοῦσε στὸ μαγειρεῖο, ἄλλος ἔγραφε βιβλία κι' ἄλλος ἀντέγραφε κώδικες. Καὶ τὴν παράδοσι αὐτὴ τὴν κρατοῦν καὶ σήμερα τὰ Μοναστήρια μας, ὅπου ὁ κάθε ἀδελφὸς ἔχει τὸ διακόνημά του: ἄλλος εἶναι «ἀρχοντάρης» ποὺ ὑποδέχεται καὶ φιλεῦει τοὺς ξένους, ἄλλος «βηματάρης» ποὺ περιποιεῖται τὸ ἅγιο Βῆμα, ἄλλος «ἐκκλησιαστικὸς» ἐντεταλμένος νὰ φυλάττη τὴν τάξιν μέσα στὴν ἐκκλησία, ἄλλος «μάγειρος» μέσα στὴν κουζίνα, ἄλλος «δοχειάρης» ὁ ἀποθηκάριος τῆς μονῆς, ἄλλος «οἰκονόμος» βοηθὸς τοῦ Ἑγουμένου, κι' ἄλλος «ξεναγὸς» καὶ «τυπικάριος» καὶ «βορδονάρης» καὶ «προσμονάριος» καὶ «πυλωρὸς» κ.ο.κ.

Μὲ τὴν ἐργασία τους οἱ μοναχοὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπασχολοῦσαν τὸ πνεῦμα καὶ κρατοῦσαν δεμένο τὸ λογισμό, ἀφ' ἑτέρου προσέφεραν ὑπηρεσίες στὴν Ἀδελφότητα, τὴν ιδιόρρυθμη αὐτὴ μικρὴ κοινωνία, ποὺ ἤξερε πὼς ἔχει ἐκεῖ ἀνάμεσα στοὺς ἀδελφούς τὸν ξυλουργό, τὸν παπουτσή, τὸν βοσκό, τὸν θυρωρό, τὸν μάγειρο, τὸν ψάλτη, τὸν ἐφημέριο, τὸν πνευματικὸ κλπ. Καί, ὅπως μαθαίνομε διαβάζοντας τὰ πατερικὰ βιβλία, μὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια ἀνελάμβαναν νὰ φέρουν εἰς πέρας τὸ διακόνημά του κάθε ἕνας, κι' ἦταν εὐχαριστημένοι κι' ἱκανοποιημένοι, γιὰτὶ εἶχαν τὴ συναίσθησι πὼς δὲν ὑπηρετοῦν ἀνθρώπους, ἀλλὰ τὸ Θεό. Ἐπειτα ἦταν οἱ ἄνθρωποι οἱ ταπεινοί. Ἐμάλλωναν ποιὸς

νά κάνη πρῶτος τὴν πιὸ ταπεινή, τὴν πιὸ ἐξευτελιστικὴ δουλειά, ἔχοντας συναίσθησι τῆς μεγάλης ἀλήθειας πῶς ὁ «ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται». Ἐπεδίωκαν τὴν ἐργασία σὰν ψυχαγωγία καὶ σὰν παιδαγωγία καὶ κατῶρθωναν νὰ εἶναι τελείως ξένοι πρὸς τὰ δημιουργήματα τοῦ μόχθου των. Δὲν ἐδίσταζαν, παραφυλάσσοντας τὸ ταπεινὸ τους φρόνημα, νὰ καταστρέφουν καὶ ν' ἀφανίζουν ὅ,τι ἀριστοτεχνικὸ καὶ δεξιότεχνο ἔβγαине ἀπ' τὰ χέρια τους, ὅταν ὑπῆρχε φόβος νὰ ἐλκύσῃ τὸ θαυμασμὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴ δόξα τῆς γῆς. Κι' ἄλλοι, γιὰ νὰ ἀσκοῦνται στὴν ὑπομονή, μόλις τέλειωναν τὸ πλέξιμο ἑνὸς ψαθιοῦ κι' ἄρχιζαν νὰ αἰσθάνωνται τὴν πρώτη ἱκανοποίησι γιὰ τὸ ἐπίτευγμά τους, ἄρχιζαν συγχρόνως καὶ τὸ ξήλωμα, γιὰ νὰ ξαναρχίσουν σὲ λίγο ἀπ' τὴν ἀρχή. Ὡ, πόσον περίεργος φαίνεται στοὺς πολλοὺς αὐτὴ ἡ τακτικὴ! Πόσον παράλογος, πόσον ἐκκεντρικὴ! Κι' ὅμως στὸ βάθος τῆς ἔχει τὸ λόγο τῆς, ἔχει τὸ σκοπὸ τῆς. Κι' ὁ λόγος εἶναι πῶς ὅλα αὐτὰ ἦταν καὶ δὲν ἔπαυσαν νὰ εἶναι μέσα καὶ μόνον μέσα γιὰ τὴν πνευματικὴ τελείωσι. Ποτέ δὲν ἐγίναν σκοπὸς τῆς ζωῆς. Ποτέ.

Στὸν ἀγῶνα τους δὲν ἐλησμόνησαν τὸ ἴδιον θέλημα. Καὶ μὲ κάθε τρόπο προσπάθησαν νὰ τὸ κόψουν. Στις ἅγιες ἐκεῖνες Ἀδελφότητες δὲν ὑπῆρχαν πολλὲς γνώμες, ἀλλὰ μία: τοῦ Ἡγουμένου. Ἐνοιῶσαν πῶς σὲ ἀντίθετη περίπτωσι ματαιώνεται ὁ μέγας σκοπὸς καὶ ἀστοχεῖ τὸ ἔργον. Μένει ἀνεκπλήρωτος ὁ μέγας ὁ πόθος. Γι' αὐτὸ ἀγωνίσθησαν σκληρά. Μόνον ὅποιος ἔζησε σὲ Κοινόβιο, κάτω ἀπ' τὸ πατρικὸ βλέμμα τοῦ Ἡγουμένου, γνωρίζει τίς πίκρες πὸν νοιώθει ὁ ἑαυτὸς του κάθε φορὰ πὸν καλεῖται ν' ἀπαρνηθῆ μίᾶ του γνώμη γιὰ ν' ἀσπασθῆ τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ καὶ τὴ γλύκα τῆς βαθειᾶς ἱκανοποιήσεως ἔπειτ' ἀπ' τὴ νίκη. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ συναισθήματα τὰ ἐνοιῶθαν οἱ μοναχοὶ στὴν ἀρχὴ τῆς μοναστικῆς των ζωῆς. Ἐπειτα ὅμως ὅσο προώδευε τὸ ἐσωτερικὸ τους, τόσο ἐνοιῶθαν ὡς ἀνάγκη αὐτὴ τὴν ἐκκοπή. Καὶ ἔφθασαν στὸ σημεῖο, ὅπως θὰ δοῦμε σὲ εἰδικὸ κεφάλαιο, νὰ μὴ λογιάζουν σὲ τίποτε τὴ γνώμη τῆ δική τους μπροστὰ στὴ γνώμη τῶν ἄλλων, πρὸ πάντων ὅμως τοῦ Ἡγουμένου.

Καὶ τὴ σιωπὴ ἐχρησιμοποίησαν σὰν μέσο γιὰ τὴν κατὰκτησι τοῦ σκοποῦ των. Μὲ αὐτὴν φρόντισαν νὰ ἀποφύγουν τὴ φλυαρία, τὴν πολυλογία καὶ τὴν ἀργολογία. Καὶ δὲν ἔπασαν ἔξω. Βαθεῖα μέσα τους ἀντηχοῦσαν τὰ λόγια τῆς Γραφῆς: «ἐκ πολυλογίας, οὐκ ἐκφεύξῃ ἁμαρτίαν», καθὼς καὶ ἡ συμβουλὴ τοῦ θείου Ἰακώβου «εἴ τις ἐν λόγῳ οὐ πταίει οὗτος τέλειος ἀνὴρ» (Ἰακ. Γ' 2). Καὶ ἀσκήθησαν στὴ σιωπὴ πὸν διευκολύνει τὸν

διάλογο με τὸ ἐσωτερικὸ μας καὶ με τὸν Κύριο. Συνωμιλοῦσαν περισσότερο με τὸν ἑαυτὸ τους καὶ λιγώτερο με τοὺς ἄλλους. Κι' αὐτὸ τοὺς βοήθησε πολὺ νὰ πατήσουν σταθερὰ τὰ βήματά τους στὸ δρόμο τῆς τελειότητος πού μόνοι, ἀβίαστα διάλεξαν στή ζωή.

Σὲ εἰδικὸ πάλι κεφάλαιο θὰ μιλήσουμε γιὰ τὴν προσφορά τοὺς στοὺς συνανθρώπους. Ἐδῶ τοῦτο μόνο θέλουμε νὰ τονίσουμε, ὅτι δηλ. ἡ ἀγάπη τοὺς πλημμύριζε τὴ ζωὴ τους, Τὸν ἄλλο ἄνθρωπο, εἴτε ἀδελφὸς ἦταν εἴτε ξένος, τὸν ἔβλεπαν σὰν ὠλοκληρωμένη εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἀγάπη τοὺς γι' αὐτὸν τὴν ἔκαμαν σχεδία, με τὴν ὁποίαν πέρασαν στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς ζωῆς. Τὴν ἀ γ ἀ π η τὴν χρησιμοποίησαν σὰν μέσο γιὰ νὰ ἐγγίσουν τοῦ Θεοῦ τὰ κράσπεδα. Ἡ ἀγάπη τοὺς εἶχε σὰν ἀποδέκτη τὴν ψυχὴ τοῦ ἄλλου πρὸ πάντων παρὰ τὸ σῶμα του με τὶς ἀνάγκες του. Καὶ γι' αὐτὸ ἴσως νὰ φάνηκαν κάπως σκληροὶ μπροστὰ στὸν ὑλικὸ συνάνθρωπο, προσπαθῶντας νὰ σώσουν τὸν ψυχικόν. Ἄλλὰ γι' αὐτοὺς αὐτὸ προεἶχε. Κι' αὐτὸ ἦταν τὸ μέγιστο δεῖγμα τῆς ἀγάπης των. Πρέπει νὰ μάθη κανεὶς τὴ νοοτροπία τους, γιὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴ συμπεριφορὰ τους.

Νά, με λίγα λόγια, τὰ μέσα πού εἶχαν στὴ διάθεσί τους τοῖς μοναχοὶ γιὰ τὴν τελειοποίησί τους. Ὑπάρχουν κι' ἄλλα πολλά. Ἡ πτωχεία ἢ ὑλική, ἢ ξενιτεία, ἢ γυμνασία, ἢ ὑπομονή, ἢ μελέτη, ἢ ἐξέτασις τῆς συνειδήσεως, ἢ μνήμη τοῦ θανάτου, ὁ ἀγὼν τῶν ἀρετῶν κ.ἄ. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔθεσε στὴ διάθεσι τῶν ἐνθέρμων ἀκολούθων του ὁ μοναχισμὸς στὴν μακραίωνη πορεία του. Ἦταν καὶ εἶναι μέσα ὑλικά, ἀλλὰ καὶ πνευματικὰ ἢ ἄσκησις, ἢ σιωπὴ, ἢ ἐργασία, ἢ ἀγάπη, ἢ ψαλμωδία, ἢ προσευχή, ἢ νηστεία καὶ ἢ φιλανθρωπία. Μὰ ὅλα μαζί σὲ ἓνα ἀπέβλεπαν σκοπὸ: στὴν τελείωσι, τὴν πνευματικὴ ὀλοκλήρωσι τῶν μοναχῶν. Με τὰ μέσα αὐτὰ στὰ χέρια τοὺς πάλαιψαν σκληρὰ κι' ἐνῶ ἦσαν «ἄνθρωποι τῆ φύσει» κατώρθωσαν νὰ γίνουν «ἄγγελοι τὸν βίον». «Εἶχον μὲν τὸ κατὰ φύσιν, ἐφυγον δὲ τὸ παρὰ φύσιν ὑπὲρ φύσιν ἀγωνισάμενοι», ὅπως χαρακτηριστικὰ λέγει ἓνας ὕμνος τῆς Ἐκκλησίας μας. Τὰ ὄπλα τοὺς αὐτὰ τοὺς ὠδήγησαν στὴ νίκη καὶ τοὺς ἔκαμαν νὰ ἐπιτελέσουν τὸ μεγάλο τοὺς ἔργο πού εἶχε ἀντίκτυπο ὄχι μόνον στὸν ἑαυτὸ τους, ἀλλὰ καὶ εὐρύτερα σ' ὅλη τὴν κοινω- νία, ὅπως θὰ δοῦμε στὸ ἐπόμενο κεφάλαιο.

(Συνεχίζεται)

Ἄρχιμ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ

ΕΝΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΤΡΙΗΜΕΡΟ ΣΤΗΝ ΤΗΝΟ

ΣΑΛΠΑΡΟΥΜΕ...

Με τὴν εὐλογία τοῦ Μακαριωτάτου, μὴ ομάδα 33 Κληρικῶν τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, πραγματοποιήσαμε ἓνα πνευματικὸ τρίημερο στὸ Ἱερὸ Νησι τῆς Μεγαλόχαρης 16-18 Σεπτεμβρίου. Τὸν ἀριθμὸ συμπλήρωνε ὁ Τῆνιος Σεβ. Μητροπολίτης Χαλκίδος κ. Νικόλαος.

Καλὰ σχεδιασμένο, τὸ πρόγραμμα μᾶς σφιχτοδένει τὸ πρωτὸ τῆς 16 Σεπτεμβρίου στὸ Α/Π «ΑΠΟΛΛΩΝ».

ἽΩρα 9.15' π.μ. Ἠρεμα, μεγάλοπρεπα, λικνιστικὰ ξεκινάει τ' ὀλόλευκο καράβι ἀπὸ τὸ πολύβουο λιμάνι τοῦ Πειραιῶς.

Ἀδιατάραχος ὁ πλοῦς μᾶς ἔδесе σφιχτότερα... Πάντα ἓνα ταξίδι γεννᾶ φιλίες καὶ δεσμούς. Ὁ πολυἀριθμὸς Κλῆρος τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἔχει καὶ περιπτώσεις Ἱερωμένων ποῦ καθόλου ἢ ἐλάχιστα γνωρίζονται. Ἐδῶ, πάνω στὸ ταχύπλοο σκάφος, οἱ ἀποστάσεις καταλύονται καί, μὲ κέντρο τὸν Σεβασμιώτατο καὶ τὸν Παν. Πρωτοσύγκελλο τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς, δενόμαστε σὲ μιὰ ἱερώτατη κοινωνία ἀδελφῶν...

Οἱ γραφικὲς ἀκτὲς τῆς Ἀττικῆς σιγὰ-σιγὰ ξεμακραίνουν. Καλλίγραμμες οἱ ἀκρογιαλιὲς τοῦ Σαρωνικοῦ μᾶς στέλνουν τὸ θερμὸ χαιρετισμὸ τους...

Ἀφήνουμε ἀριστερά μας τὸ Σούνιο, μὲ τὸν περιάκουστο μαρμάρινο πανάρχαιο Ναό, τὴν ἐπιβλητικὴ ἀκραία του ἔκτασι, μέσα στὸ γαλάζιο πόντο. Ἀφρόπλαστα τὰ κύματα φιλοῦν ἀπαλὰ τὶς ἄπειρες πτυχώσεις τῆς γῆς, μὲ τὶς δαντελωτές των χάρες.

Πλέουμε σὲ γαλήνια νερὰ ἀνάμεσα Κέας καὶ Κύθου... Ἡ Σύρος δὲν ἀργεῖ νὰ μᾶς καλοδεχτῆ, μὲ τ' ἀρχοντικά της σπίτια καὶ τοὺς ἐπιβλητικοὺς Ναοὺς... Κάποιοι ἔχουν κάνει ἐδῶ στὴ Σχολὴ Ἐφῆδρων Ἀξιωματικῶν... Εὐκαιρία νὰ διηγηθοῦν περασμένες ἀναμνήσεις...

Ἐνας βρυχηθμὸς ἀποχαιρετᾶ τὸ ἄλλοτε πολυθόρυβο τοῦτο λιμάνι τῆς πρωτεύουσας τῶν ὁμορφῶν Κυκλάδων. Ἡ πλώρη κατ' εὐθεῖαν τώρα, στὸ νησι τῆς Μεγαλόχαρης. Ἀπένταντί μας διαγράφονται, ὅλο καὶ πιὸ ἔντονα, τὰ ὀλόγυμα βουνά του.

Ἀριστερά μας ὀλόλευκο τοῦ Μακαριωτάτου τὸ χωριὸ μᾶς στέλνει, πρῶτο ἀπ' ὄλα τῆς Τήνου τὰ χωριά, τὸ μακρινὸ ψιθύρισμα

τοῦ καλωσορισμοῦ. Πιὸ 'δῶ, σφιχτοδεμένη στὰ πλευρὰ τοῦ ὄρει-
νοῦ ὄγκου, ἡ Καρδιανή. Ὁ Τριπόταμος, δεξιώτερα...

Καὶ τώρα, νά! Τὰ μάτια τῶν ἀμέτρητων ἐπιβατῶν καὶ τὰ δικά
μας μάτια ἀτενίζουν τ' ὀλόλευκο καμπαναριὸ τοῦ πάνσεπτου
Προσκυνηματος...

Οἱ προσευχές μας στέλνουν κύματα συντονισμένα στὸ «κύμα
λήψεως» τοῦ πάγκαλου Ναοῦ. Ἄναρροφούμε, ἀπὸ τώρα, μὲ ἠδύ-
τητα τὸ ἄρωμα τοῦ ὀλόλευκου κρίνου τῆς πανσεβάσμιας Εἰκόνας...

"Ὁρα 2.30' μ.μ. Στὴν προκυμαία ἡ ἀσκητικὴ μορφή τοῦ Διευ-
θυντοῦ τοῦ Ταχυρhythμου Φροντιστηρίου μᾶς ἐνατενίζει μὲ ἀγά-
πη. Δίπλα του ὁ Ἱεροκῆρυξ τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς π. Παντ.
Ρίζος, πού περνάει τὴν ἄδεια του στὰ ἱερά χῶματα τῆς γῆς, πού
γεννήθηκε.

Ἄπὸ 'δῶ κι' ἐμπρὸς τὸ πρόγραμμα δίνει φτερά στὶς ψυχές.
Προσφέρει φλόγα στὶς καρδιές. Μεταρσιώνει τὴ σκέψη. Μετεωρί-
ζει τὸ νοῦ...

Καλοσχεδιασμένο τὸ πρόγραμμα, σμιλεμένο ἐπιτελικά, μὲ
περιεχόμενο καὶ βάθος, ζετυλίγεται μὲ μαθηματικὴ ἀκρίβεια.

Θεωρῶ χρήσιμο νὰ τὸ παραθέσω ὀλόκληρο στὴ θέση αὐτή:

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ ΤΡΙΗΜΕΡΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝΟΝ

ΤΡΙΤΗ 16, ΤΕΤΑΡΤΗ 17 καὶ ΠΕΜΠΤΗ 18.9.1969

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Α' ΗΜΕΡΑ 16.9.1969, Τρίτη.

ΕΠΙΒΙΒΑΣΙΣ (Α/Π «ΑΠΟΛΛΩΝ») μέχρις ὥρας 9 π.μ. (Εἰς
Πειραιᾶ).

ΑΝΑΧΩΡΗΣΙΣ: "Ὁρα 9.15' π.μ.

ΑΦΙΞΙΣ εἰς Τῆνον: 2.30' μ.μ.— Εἰς Α.Ε.Φ. πρὸς τακτοποίησιν.
5 μ.μ. Ἑσπερινὸς εἰς Ἱ. Ν. Εὐαγγελιστρίας.

6 μ.μ. Ξανάγησις.

7.30' μ.μ. Ἐλεύθερη ὥρα.

9 μ.μ. Δεῖπνον εἰς Σχολήν.

9.30' μ.μ. Ἀπόδειπνον καὶ ΘΕΜΑ: Ἡ τέχνη τῆς περισυλλογῆς
(Σεβ. Χαλκίδος).

Β' ΗΜΕΡΑ 17.9.1969, Τετάρτη.

7-9.30' π.μ. Θ. Λειτουργία εις Εὐαγγελίστριαν.

9.45' π.μ. Πρόγευμα.

10-10.30' π.μ. Ἀγιογραφικὸν Ἀνάγνωσμα (Σεβ. Χαλκίδος).

11-1 μ.μ. Ἐκδρομικὸς περίπατος.

ΓΕΥΜΑ.

4.30' μ.μ. Ἀναχώρησις δι' Ἱ. Μονὴν Κεχροβουνίου. Ἐσπερινὸς
Ἐανάγησις.

6.30' μ.μ. ΘΕΜΑ πνευματικῶν καταρτισμοῦ (π. Σωτ. Τράμπας,
Πρωτοσύγκελλος).

8 μ.μ. Ἐπιστροφή.

9 μ.μ. Δεῖπνον.

9.30' μ.μ. Ἀπόδειπνον καὶ ΘΕΜΑ (π. Ἡλίας Μαστρογιαννό-
πουλος).

Γ' ΗΜΕΡΑ 18.9.1969, Πέμπτη.

7 π.μ. Εἰς Ἱ. Μονὴν Ἀγ. Τριάδος. Ὁρθρος.

8 π.μ. Πρόγευμα.

8.30-9.30' π.μ. ΘΕΜΑ (π. Ἡλ. Μαστρογιαννόπουλος).

10 π.μ. Ἐκδρομικὸς περίπατος.

12. ΓΕΥΜΑ.

Ἐτοιμασία δι' ἐπιστροφήν.

4.45' μ.μ. Ἐπιβίβασις.

10 μ.μ. Ἀφιξίς Πειραιᾶ.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΑ ΤΙΝΑ

— Τὸ Τριήμερον ἔχει πνευματικὸν χαρακτῆρα. Διὰ τὴν ἐπι-
τυχίαν τούτου θὰ συμβάλουν ὅλοι οἱ μετέχοντες τοῦ Τριημέρου,
ἕκαστος κατὰ τὸ δοθὲν αὐτῷ τάλαντον.

— Ἐκαστος νὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ μίαν Κ. Διαθήκην.

— Φιλοξενίαν θὰ παράσχη τὸ Α.Ε. Φροντιστήριον (ὑπνον
κ.λ.π.). Νὰ ἔχωμεν μαζί μας μόνον τ' ἀναγκαῖα εἶδη προσωπικῆς
χρήσεως.

— Εἰσιτήριο μετ' ἐπιστροφῆς δρχ.156 (μὲ ἔκπτωσιν).

— Ἡ συνάντησις θὰ γίνῃ ἐπὶ τοῦ πλοίου (μέχρις ὥρας 9 π.μ.
τῆς Τρίτης).

—“Εκαστος νὰ ρυθμίση τὰ τοῦ Ναοῦ του κατὰ τὸ τριήμερον τῆς ἀπουσίας (ἀνακοινώσεις εἰς Ἄρχ. Ἐπίτροπον).

Πολυγραφημένο τὸ πρόγραμμα αὐτὸ δόθηκε σ’ ὅλους τοὺς Κληρικούς τοῦ Τριημέρου. Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογηθῆ πὼς ὅλα γίνονταν ὅπως σχεδιάστηκαν (οἱ ἀποκλίσεις ἦσαν ἀνεπαίσθητες κι’ ἐλάχιστες), κι’ ὅλοι πειθάρχησαν — μὲ παράδειγμα τὸν Ἀρχιερέα καὶ τὸν Πρωτοσύγκελλο — ἐκούσια καὶ μ’ ἀπόλυτη ἱκανοποίησι ἀπὸ τὴν πνευματικὴ καὶ ὕλική του γεῦσι...

ΣΤΟ ΤΑΧΥΡΡΥΘΜΟ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ

Ἄνηφορίζουμε τὸν εὐθὺ δρόμο. Στὸ τέρμα του ὀρθώνεται ἐπιβλητικὸς ὁ περιάλητος Ναός. Ὀλόλευκος, ἀντανακλιᾶ πλοῦσια τὸ ἄπλετο ἡλιακὸ φῶς. Ὅμως νοιώθει, ὡς ἀνεβαίνει καὶ πλησιάζεις, πὼς δὲν εἶναι μόνο τὸ ὕλικὸ φῶς, ποῦ τὸν κάνει νὰ λάμπη μὲ πλοῦσια λάμψι... «Ὁ στολισμὸς αὐτοῦ ἔσωθεν ἐξαστράπτων...».

Ἄσπασζόμαστε νοερά τὴν ἱερὴ Εἰκόνα. Σὲ λίγο θάχουμε τὴν ἀνέκφραστη χαρὰ νὰ γονατίσουμε μπροστά Της...

Τώρα φιλόξενα ἀνοίγουν οἱ θύρες τοῦ Ταχύρρυθμου γιὰ ν’ ἀποθέσουμε τίς ἀποσκευές. Νὰ εὐπρεπιστοῦμε γιὰ τὸ προσκύνημα. Ἄλλωστε μᾶς περιμένει καὶ ἡ πεντακάθαρη τράπεζα καὶ κοντεύει τρεῖς ἡ ὥρα.

ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

Ἐγκαιρα, ὕστερ’ ἀπὸ μικρὴ ἀνάπαυση, πήραμε ἕνας-ἕνας τὸ δρόμο πρὸς τὸν πάλλευκο Ναό. Περνοῦμε μὲ λαχτᾶρα τὴ μεγάλη αὐλόπορτα. Ἀνεβαίνουμε μὲ συγκίνησι τίς μαρμάρινες σκάλες... Ἄνοικτὴ ἡ εἴσοδος μᾶς ἐντυπωσιάζει, μόλις πατοῦμε τὸ κατώφλι... «Ὡς φοβερὸς ὁ τόπος οὗτος...».

Τ’ ἀμέτρητα καντήλια, οἱ πολυέλαιοι, τὰ γιγάντια μανουάλια, τὸ πανύψηλο τέμπλο, οἱ μαρμάρινες κολόνες, τ’ ἀμέτρητα ἀναμμένα κεριά, ὅλα παίρνουν μιὰ ξέχωρη λαμπρότητα ἀπ’ τὴν πανίερη Εἰκόνα... Θρονιασμένη ἡ Παντάνασσα στὸ μαρμάρينو κουβούκλιο, ἀριστερὰ λίγα βήματα ὡς προχωροῦμε, ἀστράφτει ἀπὸ τὸ μάλαμα καὶ τ’ ἀναρίθμητα πολύτιμα πετράδια τῶν ἀναθημάτων... Πόσα ἑκατομμύρια κεριά ἔχουν ἀνάψει ἐδῶ, στὴ θέσι αὐτὴ «κατενώπιον» στὴν Ἱερὴ Εἰκόνα; Πόσες δεκάδες ἑκατομμύρια πόδια γονάτισαν μπροστά της; Πόσες ἑκατοντάδες ἑκατομμύρια μάτια δάκρυσαν καὶ χεῖλη φλογισμένα ἀνασπᾶστηκαν τὴ Μεγαλόχαρη Παρθένα;

Χαρούμενες κωδωνοκρουσίες ἀναγγέλλουν τὸν ἐρχομὸ τοῦ Σεβ. Χαλκίδος... Διαβάζεται ἡ Θ’ ὥρα κι’ ἀρχίζει ὁ Ἑσπερινός...

«Θείας κοινωνοί φύσεως».

Η ΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΜΕ ΤΟΝ ΘΕΟΝ

Δ'. «ΘΕΟΣ ΚΑΙ ΘΕΟΠΟΙΟΥΝ»¹²

Ἡ θέωσις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ τελεία καὶ κατὰ χάριν ἔνωσις τοῦ μετὸν Θεόν, θὰ πραγματοποιηθῆ στὸν μέλλοντα αἰῶνα μετὰ τὴν ἀνάστασι τῶν νεκρῶν. Ὅμως, ἀπὸ τὴν παροῦσα ἤδη ζωὴ, ἡ ἔνωσις αὐτὴ ἢ ὁποῖα θεοποιεῖ τὸν ἄνθρωπο, πρέπει νὰ πραγματοποιηθῆται ὄλο καὶ περισσότερο. Πρέπει νὰ μεταβάλλεται σιγά-σιγά ἢ φθαρτὴ καὶ ἐξαχρειωμένη φύσις μας καὶ νὰ προσαρμόζεται στὴν αἰώνιο ζωὴ.

Καὶ ὁ μὲν ἀγαθὸς Θεὸς ἔδωσε σὲ μᾶς, μέσα στὴν Ἐκκλησία, ὅλες τὶς ἀντικειμενικὲς προϋποθέσεις, ὅλα τὰ μέσα γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε αὐτὸν τὸ σκοπὸ. Πρέπει ὅμως κι' ἀπὸ τὴν δικὴ μας πλεόν πλευρά, νὰ δημιουργηθοῦν οἱ ἀπαραίτητες ὑποκειμενικὲς προϋποθέσεις. Τὸ ἔργο τῆς θεώσεώς μας, τῆς ἐνώσεώς μας μετὸν Θεὸν δὲν μεταδίδεται σὲ μᾶς κατὰ ἓνα μηχανικὸ τρόπο. Ἡ ἐξαχρειωμένη ἀνθρωπίνη μας φύσις δὲν θὰ μεταβληθῆ κατὰ μίαν μαγικὴ ἔννοια. Θὰ πραγματοποιηθῆ καὶ μετὰ τὴν δικὴ μας προσ-

12. Ἰ. Α. Θεοδώρου: Ἡ περὶ θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, 1956, σ. 125-132.

Γ. Μαντζαρίδου: Ἡ περὶ θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, 1963, σ. 38.

Ἡ. Μουτσούλα: Ἡ σάρκωσις τοῦ Λόγου καὶ ἡ θέωσις τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν διδασκαλίαν Γρηγορίου τοῦ Νύσσης, 1965, σ. 192 κ.έ.

Τὴν ὥρα τοῦ «Φῶς Ἰλαρόν...», μετὰ τὴ συμψαλμωδία τῶσων Ἱερωμένων καὶ τῶσων πιστῶν, δονεῖ τὶς καρδιὰς κι' ἀνεβάζει τὸ πνεῦμα σ' οὐράνιες σφαῖρες... Τὴν ἴδια ὥρα ἀναρίθμητα πουλάκια τιτιβίζουν ὀλόχαρα στὸ γιγάντιο κυπαρίσσι τοῦ προαυλίου. Ἐνας δικός τους ἐπιλύχνιος ὕμνος ἔρχεται νὰ ἐνωθῆ μετὰ τὶς ἱερατικὰς μολπὲς «ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν...». Στιγμὲς ἀξέχαστες, τρισάγιες κι' ἐμεῖς «ἐν οὐρανῷ ἐστᾶναι νομίζομεν...».

Ὁ π. Παντ. Ρῖζος μᾶς μεταφέρει, στὸ τέλος τοῦ Ἑσπερινοῦ μετὰ ὠραῖα λόγια, στὸν καιρὸ καὶ τὰ περιστατικὰ τῆς εὐρέσεως...

(Συνεχίζεται)

Πρωτ. ΚΩΝΣΤ. ΑΝΔΡΟΥΛΑΚΗΣ

πάθεια. Θα πραγματοποιηθῆ «ἐν τῇ συνεργείᾳ» τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ἡ ὑποκειμενικὴ αὐτῆ πλευρὰ τῆς ἐνώσεως μὲ τὸν Θεὸν ἀποτελεῖ τὸν δρόμο τῆς θεώσεως ποῦ πρέπει νὰ βαδίσωμε. Ὁ δρόμος αὐτὸς δὲν εἶναι ἄλλος παρὰ ἢ ἐν Χριστῷ ζωῇ. Καὶ ἀληθινὸς σκοπὸς τῆς χριστιανικῆς ζωῆς εἶναι ἡ ἀπόκτησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος¹³.

Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ὁ μεγάλος ἔνοικος τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκεῖ ἀσκεῖ ὅλη τὴν ἁγιαστικὴ καὶ θεωτικὴ Του ἐνέργεια. Τὸ ἔργο τῆς θεώσεώς μας, τὸ ὁποῖο ἐπετέλεσε ἀντικειμενικὰ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, τὸ ὁλοκληρώνει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ τὸ προσοικειώνει στὸν κάθε πιστὸ χριστιανό. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ἡ κυρία καὶ οὐσιώδης ἀρχὴ τοῦ ἁγιασμοῦ. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας διδάσκουν ρητῶς ὅτι ἡ θέωσις τοῦ ἀνθρώπου στὴν ἁγιαστικὴ ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος ἀποδίδεται. Τὴν οὐσιώδη θέσι μέσα στὴν ἀπολύτρωσι ποῦ κατέχει ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος τοῦ Θεοῦ, αὐτὴν κατέχει καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Τὸ θεῖο Πνεῦμα ποῦ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα θεοῦ τὸν ἄνθρωπο. «Θεὸς καὶ θεοποιοῦν». Εἶναι ὁ θεῖος ἐκεῖνος μυστικὸς δεσμὸς ποῦ ἀρμύζει, συνενώνει τὸ μυστικὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, δηλ. τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, μὲ τὸν Κύριον. Εἶναι αὐτὸ ποῦ χριστοποιεῖ τοὺς πιστοὺς καὶ δημιουργεῖ τὴν Ἐκκλησία. Ἡ συσσωμάτωσις μέσα στὸ μυστικὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ θέωσις των δὲν εἶναι ἀποκλειστικὰ ἔργο τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως. Εἶναι ἔργο καὶ τοῦ δημιουργικοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον μὲ τὰ ὑπερφυσικά του δῶρα δημιουργεῖ τὴν Ἐκκλησία.

Διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος οἱ πιστοὶ γίνονται μέτοχοι τῆς θείας φύσεως. Διαμορφώνονται στὴν καινούργια ζωῇ. Ἀποβάλλουν τὴν φθορά. Ξαναγυρίζουν στὸ ἀρχαῖο κάλλος τῆς φύσεώς τους. Ἀναμορφώνουν μέσα τους τὴν θεία εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ. Γίνονται μέτοχοι τοῦ Θεοῦ καὶ παιδιὰ τοῦ Θεοῦ. Παίρνουν μορφή Θεοῦ. Ἀπαστρέφτουν τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ καὶ κληρονομοῦν τὴν ἀφθαρσία. Δηλαδή ὁ παράγων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι πάντοτε τελειωτικός. Ὁ μὲν Θεὸς-Πατὴρ προαιωνίως συλλαμβάνει τὸ ἔργο τῆς λυτρώσεως καὶ θεώσεως. Ὁ Υἱὸς μέσα στὸν χρόνον τὸ πραγματοποιεῖ. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τελειοποιεῖ, ὁλοκληρώνει καὶ προσοικειώνει στὸν ἄνθρωπο αὐτὸ τὸ ἔργο. Μέσα στὸ ἔδαφος τῆς Ἐκκλησίας τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, μυστικῶς, ἀγιάζει καὶ συνενώνει τοὺς πιστοὺς μὲ τὸν Χριστόν, δημιουργεῖ δὲ καὶ ζωογονεῖ ἔτσι τὸ

13. Vladimir Lossky: Ἡ μυστικὴ θεολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, 1964, σ. 233.

μυστικό σῶμα τοῦ Κυρίου. Ἐδῶ, στό μυστικό αὐτό σῶμα, διαλάμπει ἡ ἁγιαστική Του ἐνέργεια. Οἱ θεῖες ἐπενέργειες καί τὰ ποιήματα χαρίσματά Του καί δῶρα τὰ ὁποῖα μεταφέρει μυστικῶς στήν ψυχὴ τοῦ κάθε πιστοῦ, ὅλα αὐτὰ μορφώνουν καί σχηματοποιοῦν τὸν κατὰ Θεὸν καινούργιο ἄνθρωπο.

Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἐπομένως, ἔχει ἀναπλαστική, ἀνακαινιστική καὶ ἀναγεννητική δύναμι. Γράφει ὁ Μ. Βασίλειος: «Ἐντεῦθεν (ἀπὸ τὸ ἅγ. Πνεῦμα) μελλόντων πρόγνωσις, μυστηρίων σύνεσις, κεκρυμμένων κατάληψις, χαρισμάτων διανομαί, τὸ οὐράνιον πολίτευμα, ἢ μετὰ ἀγγέλων χορεία, ἢ ἀτελεύτητος εὐφροσύνη, ἢ ἐν Θεῷ διαμονή, ἢ πρὸς Θεὸν ὁμοίωσις, τὸ ἀκρότατον τῶν ὀρεκτῶν, Θεὸν γενέσθαι»¹⁴. [Ἀπ' ἐδῶ, ἀπὸ τὸ ἅγ. Πνεῦμα, προέρχεται ἡ πρόγνωσις ὅλων τῶν μελλόντων. Τὸ ἅγ. Πνεῦμα κάμνει στὸν ἄνθρωπο κατανοητὰ τὰ μυστήρια, αὐτὸ φανερώνει τὰ κρυμμένα, μοιράζει τὰ χαρίσματα. Αὐτὸ εἶναι τὸ οὐράνιο πολίτευμα, ἢ χορεία μαζί με τοὺς ἀγγέλους, ἢ ἀτελείωτη εὐφροσύνη, ἢ διαμονὴ ἐν τῷ Θεῷ. Αὐτὸ πραγματοποιεῖ τὴν ὁμοίωσι τοῦ ἀνθρώπου με τὸν Θεόν. Αὐτὸ προσφέρει στὸν ἄνθρωπο τὸ πιὸ ὑψηλό, τὸ πιὸ περιπόθητο ὀρεκτό, νὰ γίνῃ δηλ. Θεός].

Αὐτὴ ἡ ἀναπλαστικὴ δύναμις τοῦ Πνεύματος εἶναι ἡ θεία Χάρις. Αὐτὴ ἔρχεται καὶ συναντᾷ τὸν ἄνθρωπον. Δὲν τὸν ἐκβιάζει. Τὸν ἐνισχύει κατὰ τρόπον ὑπερφυσικό διὰ νὰ βαδίσῃ τὸν δρόμο τῆς θεώσεώς του. Ἀπαραίτητο ὅμως εἶναι, ἐλεύθερα ὁ ἄνθρωπος νὰ δεχθῇ τὴν θεία Χάρι. Ἀπαραίτητο εἶναι νὰ συνεργήσῃ μαζί της διὰ νὰ πορευθῇ αὐτὸν τὸν εὐλογημένο δρόμο τῆς ἐνώσεώς του μετὸν Θεόν.

Ε'. ΘΕΙΑ ΧΑΡΙΣ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΘΕΛΗΣΙΣ

Θέωσις. Ἐνωσις μετὸν Θεόν. Ἀπόκτησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Πῶς θὰ τὸ πραγματοποιήσῃ αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος; Ποιὸς εἶναι ὁ δρόμος ποῦ θὰ τὸν ὀδηγήσῃ ἐκεῖ; Ἡ ἀπάντησις παραμένει μία: Ἡ χριστιανικὴ ζωὴ. Ἡ χριστιανικὴ ζωὴ καταξιώνεται μετὰ τὰ ἅγια Μυστήρια καὶ μετὰ ἅγια ἔργα, τὰ ἐνάρετα ἔργα, ποῦ γίνονται μετὰ ἀγνὴ καὶ ἅγια διάθεσι στό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ χρειάζεται προσοχή. Διότι πολλὰ πλήθη χριστιανῶν νομίζουν ὅτι τὰ καλὰ ἔργα, οἱ ἀρετὲς εἶναι ποῦ μᾶς σώζουν καὶ μᾶς ἐνώνουν μετὸν Θεόν. Πρέπει νὰ τὸ ἐννοήσωμε καλά. Ὁ σκοπὸς τῶν ἀγώνων μας, τῶν προσπαθειῶν μας, ὁ σκοπὸς τῆς

χριστιανικῆς ζωῆς, δὲν εἶναι τὰ καλὰ ἔργα καὶ οἱ ἀρετές. Διότι αὐτά, μόνον τῶν, δὲν μᾶς χαρίζουν τὴν θέωσι. Ὁ ἀληθινὸς σκοπὸς τῆς χριστιανικῆς ζωῆς εἶναι νὰ ἀποκτήσωμε τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον θεοποιεῖ τὴν ὑπαρξί μας. Ἡ προσευχή, ἡ νηστεία καὶ ὅλες οἱ χριστιανικὲς πράξεις καὶ ἀσκήσεις εἶναι βέβαια ἄριστα πράγματα. Μόνον τοὺς ὅμως αὐτὰ δὲν ἀντιπροσωπεύουν τὸν σκοπὸ τῆς χριστιανικῆς ζωῆς. Εἶναι μόνον ἀπαραίτητα μέσα γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ. Οἱ νηστεῖες, οἱ ἀγρυπνίες, οἱ προσευχές, οἱ ἐλεημοσύνης καὶ τὰ ἄλλα καλὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα γίνονται στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, εἶναι μέσα γιὰ νὰ φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος στὸν σκοπὸ πού πάντοτε παραμένει ὁ ἴδιος: ἡ ἀπόκτησις τῆς θεουργοῦ χάριτος, ἡ ἀπόκτησις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἡ Θέωσις. Τὰ καλὰ ἔργα τότε μόνον μποροῦν νὰ μᾶς προσφέρουν τοὺς καρπούς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅταν γίνονται ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ. Οἱ καλὲς πράξεις, πού δὲν γίνονται ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μᾶς βοηθήσουν, ὥστε νὰ λάβωμε ἀμοιβή στὴ ζωὴ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Οὔτε ἀκόμα μποροῦν νὰ προσφέρουν σὲ μᾶς τὴν Χάριν τοῦ Θεοῦ σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴ ζωὴ. Δὲν ὑπάρχει τὸ αὐτόνομο ἀγαθὸ γιὰ τὸν χριστιανό. "Ἐνα ἔργο εἶναι καλὸ ἐφ' ὅσον εἶναι μέσον γιὰ τὸν σκοπὸ, ἐφ' ὅσον ὑπηρετεῖ τὴν ἑνωσί μας μετὰ τὸν Θεόν, ἐφ' ὅσον γίνεται ἀγωγὸς γιὰ ν' ἀποκτήσωμε καὶ οἰκειωθοῦμε τὴν θείαν Χάρι. "Ἄς τὸ σημειώσωμε καὶ πάλι: οἱ ἀρετές, τὰ καλὰ ἔργα, ὁ χριστιανικὸς ἀγὼν εἶναι ἀπαραίτητα νὰ γίνονται πάντα ἀπὸ τὸν χριστιανό. Δὲν εἶναι ὅμως αὐτὰ ὁ σκοπός, ἀλλὰ τὰ μέσα, ἢ μᾶλλον τὰ σημεῖα, οἱ ἐξωτερικὲς ἐκδηλώσεις τῆς χριστιανικῆς ζωῆς. Σκοπὸς ἕνας μόνον ὑπάρχει: ἡ ἀπόκτησις τῆς Χάριτος τοῦ Ἁγ. Πνεύματος.

Ἐδῶ γεννιέται τὸ πρόβλημα: πότε ἀποκτοῦμε τὴν Χάρι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος; Ὅταν κάνουμε τὰ καλὰ ἔργα, ὅταν εἴμαστε ἐνάρετοι, παίρνουμε σὰν ἀμοιβή τὴν Χάρι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος; Ἡ μετὰ τὴν θείαν ἐπίσκεψιν, μετὰ τὴν ἔλευσιν τῆς θείκης Χάριτος ἐντός μας, παρακινούμεθα στὴν ἀρετή; Τὸ πρόβλημα ἔχει ἀπασχολήσει πολὺ τὴν θεολογικὴν σκέψιν. Ἡδὴ εἴμαστε στὴν καρδίαν τοῦ θέματος χάριτος καὶ αὐτεξουσίου. Αὐτεξουσίον εἶναι ἡ δύναμις καὶ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου νὰ δύναται ἐλεύθερα νὰ ἀποφασίζῃ. Χάρις εἶναι ἡ ὑπερφυσικὴ δωρεὰ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος πρὸς τὸν ἄνθρωπον.

Σύμφωνα μετὰ τὴν παράδοσιν καὶ διδασκαλίαν τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μας, ἡ Χάρις καὶ ἡ ἀνθρωπίνῃ ἐλευθερία ἐκδηλώνονται ταυτόχρονα καὶ δὲν μποροῦν νὰ νοη-

θοῦν ἢ μία δίχως τὴν ἄλλη. Δὲν ὑπάρχουν δύο χωριστὲς στιγμὲς. Μόλις ὁ ἄνθρωπος παίρνει ἐλεύθερα μέσα του τὴν ἀπόφασιν γιὰ τὸ καλὸ, γιὰ τὴν Χριστιανικὴ ζωὴ, ταυτόχρονα ἔρχεται ἡ θεία Χάρις καὶ τὸν ἐνισχύει. Καὶ μόλις αὐτὴ ἡ Χάρις ἐκδηλωθῆ στὸν ἄνθρωπο, ταυτόχρονα ὁ ἄνθρωπος παίρνει ἐλεύθερα τὴν ἀπόφασίν του. Λέγει ὁ ἅγ. Γρηγόριος ὁ Νύσσης: «ἦ τε γὰρ τοῦ Θεοῦ χάρις ψυχαῖς φευγούσαις τὴν σωτηρίαν οὐκ ἔχει ἐπιφοιτᾶν, ἦ τε τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀρετῆς δύναμις, οὐκ ἐξαρκεῖ καθ' ἑαυτὴν πρὸς τὸ τῆς ζωῆς εἶδος ἀναβιβᾶσαι ψυχὰς ἀμοιρούσας τῆς Χάριτος... Προελθοῦσαι δὲ εἰς ταυτὸν δικαιοσύνη ἔργων καὶ Πνεύματος χάρις, εἰς ἣν συνῆλθον ψυχῆν, ταύτην ζωῆς μακαρίας μετ' ἀλλήλων ἐνέπλησαν»¹⁵. [Δηλ. ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιφοιτήσῃ στὶς ψυχὰς ἐκεῖνες ποὺ ἀποφεύγουν τὴ σωτηρία. Ἀλλὰ καὶ ἡ δύναμις τῆς ἀρετῆς τοῦ ἀνθρώπου, μόνη τῆς ἂν μείνῃ, δὲν ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ ἀνεβάσῃ στὴν αὐθεντικὴ ζωὴ τίς ψυχὰς ποὺ εἶναι ἀποξενωμέναι ἀπὸ τὴν θεϊκὴν Χάριν... Ὅταν ὅμως ξεκίνησαν καὶ εὐρέθησαν μαζὶ, ταυτόχρονα, ἡ δικαιοσύνη δηλ. ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα ἔργα καὶ ἡ Χάρις τοῦ ἅγ. Πνεύματος, τὴν ψυχὴν στὴν ὁποία μαζὶ ἀντάμωσαν καὶ οἱ δύο τὴν ἐγένευσαν μετὰ τὴν μακαρίαν ζωὴν].

Ἐπομένως, ἡ Χάρις δὲν εἶναι μιὰ ἀνταμοιβὴ τῆς ἀρετῆς τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως. Οὔτε πάλιν εἶναι ἡ αἰτία τῶν λεγομένων ἐναρέτων πράξεων τῆς ἐλευθέρας μας θελήσεως. Ἐδῶ δὲν πρόκειται περὶ ἀρετῶν, ἀλλὰ περὶ «συνεργίας». Πρόκειται περὶ συνεργασίας τῶν δύο θελήσεων. Τῆς θείας θελήσεως ποὺ εἶναι ἡ Χάρις καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ποὺ εἶναι τὸ αὐτεξούσιον. Ἡ θεία Χάρις, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἡ συγκατάθεσις τῆς ἐλευθέρας μας θελήσεως, βλαστάνει ὅλο καὶ περισσότερο μέσα μας. Κατακτᾷ τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο, τὸ ἐνισχύει, τὸ ἐνδυναμώνει, ὥστε νὰ πραγματοποιῆ τὸ καλὸ. Καὶ ὅσο πιὸ πολὺ ἐλεύθερα δέχεται ὁ ἄνθρωπος τὴν θεϊκὴν δωρεά, τὴν Χάριν, τόσο καὶ πιὸ πολὺ χαριτώνεται καὶ καταξιώνεται στὴν χριστιανικὴ ζωὴ, τόσο καὶ πιὸ πολλὰ καλὰ ἔργα κάμνει, τόσο καὶ πιὸ πολὺ προοδεύει στὴν ἀρετὴ. Δηλαδή τόσο καὶ πιὸ πολὺ χρησιμοποιεῖ τὰ μέσα αὐτὰ — τὰ καλὰ ἔργα, τίς ἀρετὲς — ἐνισχυόμενος ἀπὸ τὴν Χάριν, γιὰ νὰ φθάσῃ στὴν θέωσιν. Ἄς τὸ κατανοήσωμε. Ὁ ἄνθρωπος πραγματοποιεῖ τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας του βοηθούμενος ἀπὸ τὴν θεία Χάριν, τὴν ὁποία ἐλεύθερα ἀποδέχεται. Καὶ ὅπως τὸ προζύμι ἀνακατεύεται μέσα στὸ ἀλεύρι καὶ ἀνυψώνει τὸ ζυμᾶρι, τὸ ἀνεβάζει, ἔτσι καὶ ἡ Χάρις, γίνεται ἓνα μετὰ τὸν ἄν-

15. «Περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν σκοποῦ» P.G. 46, 289 C.

θρωπο, σὰν μιὰ οὐσία καὶ τὸν ἀνυψώνει καὶ τὸν ἀνεβάζει. Ὁ ἄ-
 γιος Μάξιμος, μὲ κλασσικὸ καὶ ἐπιγραμματικὸ τρόπο,
 σημειώνει τὴν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας στὸ θέμα αὐτό. Λέγει:
 «Ἐως γὰρ τούτου, καὶ διὰ τοῦτο καθέστηκεν, ἡ φιλόθρωπος τοῦ
 ὑπὲρ ἀνθρώπους δι' ἐκφάνσεως συγκατάβασις· Χάριτι θεουργού-
 σα τοὺς γνώμη συναναβαίνοντας»¹. [Μέχρις ἐκεῖ καὶ δι' αὐτὸ
 ἐδημιούργησε καθεστῶς μὲ χωριστὴ ἔκφανσι ἡ φιλόθρωπη συγ-
 κατάβασις ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων. Διὰ τῆς θείας Χάριτος κατερ-
 γάζεται τὸ ἔργο τῆς θεώσεως στοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν
 ἐλευθέρᾳ τους προαίρεσι συμπορεύονται καὶ ἀνεβαίνουν μαζί της].
 Ἐδῶ βλέπουμε τὴν ἀναντικατάστατὴ ἀξία τῆς θείας Χάριτος στὸ
 ἔργο τῆς ἐνώσεώς μας μὲ τὸν Θεόν. Ἐξ Ἰσου ἀναντικατάστατὴ
 παραμένει καὶ ἡ ἐλευθέρᾳ θέλησις καὶ συνεργασία τοῦ ἀνθρώπου
 μὲ τὴν θεϊκὴ Χάρι στὸ ὅλο ἔργο τῆς θεώσεως.

Γιὰ νὰ βαδίσῃ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος τὸν δρόμο τῆς ἐνώσεώς του
 μὲ τὸν Θεὸν καὶ θεωθῆ, πρέπει ὀλοκληρωτικὰ νὰ πῆ τὸ ΝΑΙ,
 ἐλευθέρᾳ, μὲ ὅλη του τὴν θέλησι. Πρέπει νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν
 ἐπιστροφὴ. Νὰ ἐπιστρέψῃ στὸν Θεὸ καὶ ν' ἀρνηθῆ τὸν κόσμον. Ὁ
 κόσμος εἶναι τὰ πάθη. Τὰ πάθη ἀποτελοῦν τὸν δρόμο πού ὀδηγεῖ
 ἀντίθετα στὸν Θεό. Ὁ κόσμος εἶναι μιὰ ἐξωτερικὴ περιπλάνησις
 τῆς ψυχῆς, εἶναι μιὰ προδοσία τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς μας. Ἡ ἄρ-
 νησις τοῦ κόσμου εἶναι μιὰ ἐπάνοδος τῆς ψυχῆς στὸν ἑαυτὸ της,
 μιὰ αὐτοσυγκέντρωσις, μιὰ ἀποκατάστασις τῆς πνευματικῆς ὑπάρ-
 ξεως, ἡ ὁποία ξαναγουρίζει νὰ ἐνωθῆ μὲ τὸν Θεόν. Ἐπιστροφὴ λοι-
 πὸν εἶναι μιὰ συνεχῆς προσπάθεια τῆς θελήσεώς μας νὰ εἶναι
 στραμμένη πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ γι' αὐτό, χρειάζεται ζῆλος, φλόγα,
 θέρμη, φωτιά. Μέχρις ὅτου πεθάνῃ ὁ ἄνθρωπος, κάθε μέρα, ἀκα-
 τάπανστα, πρέπει «πῦρ πυρί, καὶ θέρμην θέρμην καὶ σπουδὴν σπου-
 δῆ καὶ πόθον πόθω» νὰ μὴν παύῃ νὰ στρέφεται πρὸς τὸν Θεόν
 (ἄγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος).

Ὅλα αὐτὰ τονίζουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει πολὺ νὰ προσέχῃ
 τὴν καρδιά του. Ἡ καρδιά μας εἶναι τὸ ἐργαστήριον
 τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀδικίας. Εἶναι δοχεῖο πού περιέχει ὅλες
 τίς κακίες. Συγχρόνως ὅμως εὐρίσκεται «ἐκεῖ ὁ Θεός, ἐκεῖ οἱ
 ἄγγελοι, ἐκεῖ ἡ ζωὴ καὶ ἡ βασιλεία, ἐκεῖ τὸ φῶς καὶ οἱ Ἀπόστο-
 λοι, ἐκεῖ οἱ θησαυροὶ τῆς Χάριτος» (ἄγ. Μακάριος ὁ Αἰ-
 γύπτιος). Κι' ὅταν κατακτήσῃ ἡ Χάρις ὅλες τίς πηγές, τίς ἐ-
 πιθυμίες καὶ τίς ἐκδηλώσεις τῆς καρδιάς, τότε βασιλεύει σὲ ὅλα
 τὰ μέλη, σ' ὅλους τοὺς λογισμούς. Διότι ὁ νοῦς καὶ οἱ λογισμοὶ

τῆς ψυχῆς εὐρίσκονται ἐκεῖ, στήν καρδιά. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ὅταν περάσῃ ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν καρδιά, τότε διαπερνάει ὁλόκληρη τὴν φύσι τοῦ ἀνθρώπου. Πρέπει λοιπὸν νὰ γίνῃ ἡ κάθοδος τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στήν καρδιά μας. Καὶ πρέπει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον νὰ φρουρῇ τὴν καρδιά μας. Χρειάζεται ὅμως ἀπὸ τὸ δικό μας μέρος ζῆλος καὶ ἀπόφασις. Ὅταν ὁ ζῆλος ἐλαττώνεται, ὅταν ἡ ἀπόφασις κάμπτεται, τότε ἡ Χάρις παραμένει ἀνενέργητος. Τὸ εὐαγγελικὸ λοιπὸν παράγγελμα νὰ ἀγρυπνοῦμε, γιὰ νὰ μὴ ἀποναρκωθοῦμε ἀπὸ τὸν ὕπνο, πρέπει νὰ τὸ ἔχουμε σὲ διαρκῆ ἐφαρμογή, στὸν δρόμο τῆς ζωῆς μας πού μᾶς ὁδηγεῖ στήν θεώσι¹⁷.

Εἶναι ἀνάγκη ὅμως νὰ ὑπογραμμίσωμεν μὲ ἔμφασι: ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουσι μὲ τὴν θεωρία. Πρέπει νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἡ πράξις. Ἡ θεωρία χωρὶς τὴν πράξι, λέγει ὁ ἅ γ. Μάξιμος, ἡ θεωρία πού δὲν στηρίζεται ἐπάνω στήν πράξι σὲ τίποτε δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν φαντασία, ἀπὸ τὴν ἀνυπόστατη φαντασία. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ πράξις, ἂν δὲν ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν θεωρία, εἶναι στεῖρα καὶ ξηρὰ σὰν ἓνα ἄγαλμα.

Ὁ δρόμος πρὸς τὴν θεώσι μας, τὴν ἔνωσί μας μὲ τὸν Θεὸν διατυπώνεται στήν ἐξῆς σύντομη πρότασι: Θεία Χάρις καὶ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου. Θεωρία καὶ πράξις. Ζῆλος ἔνθεος καὶ ἀπόφασις. Ἐγκατάλειψις κόσμου καὶ ἐπιστροφή πρὸς τὸν Θεόν. Καλὰ ἔργα σὰν μέσα πρὸς τὴν θεώσι. Καρδιά θερμὴ καὶ ἀγρυπνο βλέμμα. Ἄνοικτος πλέον ὁ δρόμος. Ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ τὸν βαδίσῃ. Θὰ τὸν συνοδεύῃ καὶ θὰ τὸν δυναμώνῃ ἡ θεία Χάρις. Τὰ ἅγια μυστήρια εἶναι ἐκεῖνα πού θὰ τοῦ μεταδίδουν αὐτὴν τὴν χάριν τοῦ Παναγίου Πνεύματος. Ἡ ἀγιαστικὴ καὶ θεωτικὴ ἐνέργειά Του ἐξασκεῖται μέσα στὰ ἱερά αὐτὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας μας, ἰδιαιτέρα δὲ στὸ ἅ γ. Βάπτισμα, στήν Μετάνοια καὶ στήν θεία Εὐχαριστία. Ὁλοκληρώνεται δὲ μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν ἀγάπην.

(Συνεχίζεται)

Ἄρχιμ. ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

17. Vladimir Lossky, ἔ. ἀ. σ. 233-240. - Ἄ. Θεοδώρου, ἔ. ἀ. σ. 117-124.

Δι' ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν «Ἐφημέριον» ἀπευθυντέον:
Πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»
Ὁδὸς Ἰωάννου Γενναδίου 14 Ἀθῆναι (140).

ΕΠΙ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ «ΕΠΙΒΟΛΗ ΕΠΙΤΙΜΙΩΝ»

Ἄνεγνωσα μετὰ πολλῆς προσοχῆς τὸ ἄρθρον «Ἐπιβολὴ Ἐπιτιμιῶν» τοῦ Πανος. Ἀρχιμ. κ. Χριστ. Παπαγιάννη εἰς τὸν «ΕΦΗΜΕΡΙΟΝ» (σελ. 361 ἔτους 1969). Πρόκειται περὶ κριτικῆς ἐπὶ τῆς ἐναντι τῶν ἀσθενῶν θέσεώς μου, ὡς πρὸς τὸ θέμα τῆς Θ. Κοινωνίας («ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ», τ. 9/1.5.1969).

Ἐγραφον ὅτι, ἐὰν κριθῆ ἀναγκαῖον νὰ ἐπιβληθοῦν ἐπιτίμια, αὐτὰ θὰ πρέπη νὰ ὀρίζωνται διὰ τὸν μετὰ τὴν ἴασιν χρόνον, νὰ ἔχουν πρακτικὸν χαρακτῆρα καὶ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θὰ πρέπη νὰ συνδύζωνται μὲ τὸν προσωρινὸν ἀφορισμὸν, τὴν ἀναβολήν, δηλονότι, τῆς Θ. Κοινωνίας...».

Γράφει ὁ π. Χριστόδ. Παπαγιάννης: «Ἡ προσωπικὴ γνώμη τοῦ π. Ἐλευθερίου Πετρισοπούλου εὐρίσκειται εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὰς γνώμας τῶν Ὁρθοδόξων Καθηγητῶν τῆς Δογματικῆς καὶ δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν ἐπίσημον γνώμην τῆς Ἐκκλησίας μας...».

Διὰ ν' ἀποδείξῃ τοὺς λόγους του, ὁ π. Χ. Π. παραθέτει περικοπὰς Δογματικῶν κ.ἄ. Ἄλλ' ἐξ ὅλων τῶν παρατιθεμένων ἐν εἶναι τὸ συμπέρασμα: «ὅτι δ ὕ ν α τ α ι» ὁ Πνευματικὸς νὰ ἐπιβάλλῃ ἐπιτίμια.

Ἀσφαλῶς δ ὕ ν α τ α ι. Οὐδεὶς ἀντιλέγει περὶ τούτου. Καὶ ἡμεῖς δὲν ἠρνήθημεν τοῦτο. Πῶς νὰ ἀρνηθῶμεν μίαν τοιαύτην ἀλήθειαν; Ἀπλῶς τὰ ἐτοποθετήσαμεν εἰς τὸν «μετὰ τὴν ἴασιν χρόνον».

Σημειῶ ὅτι ἐξήταξα εἰ δ ι κ ῆ ν περίπτωσιν. Ὡς ἀκριβῶς λέγει τὸ βιβλίον «Ὁ Πνευματικὸς καὶ τὸ ἔργον του» (τὸ ὅποιον, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, δὲν ἐκφράζει τὴν ἐπίσημον γνώμην τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ τὰς γνώμας τῶν συγγραψάντων τὸ βιβλίον, διότι οὐδαμοῦ ἀναγράφεται ὅτι περιεβλήθη τοῦτο ἐπίσημον χαρακτῆρα δι' ἀποφάσεως τῆς Ἱ. Συνόδου) σελ. 112: «Ἄλλως πως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ὅταν ὑπάρχουν εἰ δ ι κ ο ἰ λόγοι». Ὁ γράφων τὴν περικοπὴν αὐτὴν, εἰς τὴν σελ. 112, μεταξὺ τῶν ἄλλων «εἰδικῶν λόγων» περιλαμβάνει τοὺς «βαρέως ἀσθενεῖς».

Ἐγὼ διηύρυνα εἰς «ὄλους τοὺς ἀσθενεῖς». Διατί; Ἥμποροῦσα νὰ παραθέσω δεκάδας ἐπιχειρημάτων. Ἀρκοῦμαι εἰς δύο μόνον, ἐκ τοῦ διαλαμβάνοντος τὴν «ἐπίσημον γνώμην» βιβλίου «Ὁ Πνευματικὸς καὶ τὸ ἔργον του»:

I. Εἰς τὴν σελ. 102 ἀναγινώσκομεν: Δεύτερον παράδειγμα οἰκονομίας καὶ τρόπου μετανοίας. Πρόκειται περὶ γυναικὸς ἐγκύου,

ἦτις προηγουμένως διέπραξε «τὴν μεγάλην ἁμαρτίαν τῆς ἐκτρώσεως». «Δὲν θὰ ἐπιτιμηθῇ μὲ τὸ ἐπιτίμιον τῆς τριετίας, διὰ τὴν προλαβοῦσαν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ θὰ παραμείνῃ μέχρι τοῦ ἐνάτου μηνός τῆς κυήσεως» καὶ θὰ κοινωνήσῃ. Συνεπῶς, ἐὰν ἡ ἐξομολόγησις γίνῃ τὸν ἔ ν α τ ο ν μῆνα (καὶ δὴ τὰς παραμονὰς τοῦ τοκετοῦ) ἡ Θ. Κοινωνία παρέχεται. Ταῦτα κατὰ τὸ «κατάλληλον καὶ μετὰ κύρους συντεταγμένον βοήθημα».

Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἐγκύου ἔχομεν π λ ῆ ρ η ἀναλογίαν μὲ τοὺς ἀσθενεῖς τοῦ δημοσιεύματός μου. Ἡ ἐγκυος εἶναι μία «ἀσθενής». Νοσοκομεῖον (μαιευτήριον) θὰ ἐπακολουθήσῃ. Τοκετός. Ἀνωμαλία εἰς τὸν ὄργανισμόν, διὰ μόνης τῆς γέννας (= ἀσθένεια). Καὶ ἐκμηδενίζεται (κατὰ τὸ βιβλίον «Ὁ Πνευματικός...») τὸ ἐπιτίμιον. Καὶ κοινωνεῖ ἡ ἐπίτοκος, «ἡ ἄ σ θ ε ν ῆ ς»... Ἀσθενεῖς καὶ οἱ περὶ ὧν ἐγὼ ἠσχολήθην. Δύο μέτρα καὶ δύο σταθμά; Μὴ μοῦ πῆτε περὶ «βαρέως» ἀσθενῶν... Πρῶτον, παρῆλθεν ἡ ἐποχὴ ποὺ αἱ γυναῖκες ἀπέθνησκον εἰς τὴν γένναν... Δεύτερον, μόλις προχθές, εἰς τὴν ἀπλουστάτην περίπτωσιν ἀσθενοῦς (ἀμυγδαλεκτομῆν), ἀπεβίωσεν ὁ ἐλαφρότατα ἀσθενῶν... Καὶ ἀπὸ τὴν ἀπλουστάτην καὶ συνηθεστάτην ἐγχείρισιν τῆς σκωληκοειδίτιδος ἀπεβίωσεν ὁ μέγας χειρουργὸς καὶ δημιουργὸς τοῦ Ν.Ι.Μ.Τ.Σ. μακαρίτης Κυριακός, ἐνῶ εἴς καρδιοπαθῆς ἀπεβίωσεν ἕξ ἡμέρας μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν ἄνευ κοινωνίας, διότι εἶχεν ἐπιτιμηθῇ μὲ 2 ἔτη ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ!!!

II. Εἰς τὴν σελ. 127 τοῦ αὐτοῦ βιβλίου «Ὁ Πνευματικός...» ἀναγράφεται: «Πανταχοῦ δὲ ἐν πλημμελήματός εἶδει καθορᾶν τοῦτο προσήκει πρὸ πάντων, οἷα ἐστὶν ἡ τοῦ θεραπευομένου διάθεσις, καὶ μὴ τὸν χρόνον οἴεσθαι πρὸς θεραπείαν ἀρκεῖν... ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν...» (Γρηγόριος Νύσσης Ἡ' Κανών).

Εἰς τὸ δημοσίευσμά μου («ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» 1969 σελ. 243) γράφω: «Ἐφ' ὅσον διαπιστωθῇ ἁ λ η θ ῆ ς μετάνοια, ε ἰ λ ι κ ρ ι ν ῆ ς ἐξομολόγησις, ἁ γ α θ ῆ διάθεσις ἐκ μέρους τοῦ ἐξομολογούμενου... τὰ ἐπιτίμια δὲν ἔχουν θέσιν...». Καὶ περαιτέρω: «... Ἐὰν ὅμως ΠΑΡΑ ΤΑΥΤΑ ἡ ἐπιβολὴ τῶν ἐπιτιμίων κριθῇ ἀπαραίτητος, τότε κ.λ.π....» καὶ λέγω περὶ τῆς μὴ ἀποστερήσεως τῆς Θ. Κοινωνίας. Ὁμιλῶ, συνεπῶς, περὶ ΕΙΛΙΚΡΙΝΩΣ ΜΕΤΑΝΟΟΥΝΤΩΝ. Καὶ συμπληρώνει Βασίλειος ὁ Μέγας, εἰς τὸ βιβλίον τῆς Ἀπ. Διακονίας (αὐτόθι): «... τῆς δὲ σῆς συνέσεως ἐστὶ κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς περιστάσεως ἐπιτείνειν τὰ ἐπιτίμια ἢ καὶ ὑφεῖναι». (Τὸ ὙΦΕΙΝΑΙ δὲν ἔχει ὄριον. Ὅπως δὲν ἔχει ὄριον τὸ «ὀρίζειν μὴ χρόνῳ ἀλλὰ τρόπῳ τῆς μετανοίας τὴν θεραπείαν» (Μ. Βασ.).

"Ὅστε δὲν εἶναι ἀληθὲς τὸ ὅτι «δὲν στηρίζομαι ἐπὶ αὐθεντικῆς τινος μαρτυρίας...». Τώρα πῶς βλέπει αὐτὸ τὸ «*ὡ φ ε ἰ ν α ι*» ὁ π. Χ. Π. εἶναι ἄλλο θέμα... "Ὁμως ὁ Νύσσης Γρηγόριος παρατηρεῖ: «Ὅσπερ γὰρ τὸ τοῖς χοίροις ρίπτειν τὸν μαργαρίτην ἀπειρηται, οὕτω **ΤΟ ΑΠΟΣΤΕΡΕΙΝ** τοῦ Τιμίου Μαργαρίτου, τὸν ἤδη ἄνθρωπον, διὰ τῆς ἀπαθείας τε καὶ καθαρότητος γενόμενον, **ΤΩΝ ΑΤΟΠΩΝ ΕΣΤΙ**». (Κανὼν Δ'). Καὶ ἐγὼ (τὸ τονίζω καὶ πάλιν) περὶ εἰλικρινῶς μετανοούντων ἔγραψα...

Καὶ τελειώνω μὲ τὰς παρατηρήσεις:

Μήπως θὰ πρέπη νὰ προσέξωμεν περισσότερο τὸν Λόγον τῆς Γραφῆς «κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατεάζει καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει»; (Ματθ. ιβ' 20).

Μήπως θὰ πρέπη νὰ σταθοῦμε μὲ περισσοτέραν ἀνησυχίαν εἰς τὴν ἀπάντησιν ποὺ δίδει ὁ Κύριος εἰς τὸ Λουκ. θ' 54, ὅταν οἱ μαθηταὶ προτείνουν «θέλεις εἰπῶμεν πῦρ καταβῆναι ἀπὸ οὐρανοῦ καὶ ἀναλῶσαι αὐτούς, ὡς καὶ Ἡλίας ἐποίησε»;

Καὶ ταῦτα πάντα γράφονται ὡς ἀπάντησις εἰς τὸ δημοσίευμα τοῦ Παν. Ἀρχιμ. κ. Χριστοδ. Παπαγιάννη, τῆ πρώτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός, ἐν ᾗ ἀναγινώσκειται εἰς τὴν περικοπὴν τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου τῆς ἡμέρας καὶ ἡ φράσις «...ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει...». Ὑπάρχουν ἄραγε ἄλλοι περισσότερο «τεθραυσμένοι» ἀπὸ ἐκείνους, ὧν «ἀσθενεῖ τὸ σῶμα, ἀσθενεῖ καὶ ἡ ψυχὴ» καὶ ζητοῦν, δι' εἰλικρινοῦς μετανοίας, ἀφῆσιν;... Καὶ ἡμεῖς εἰς ταύτην ἀπαντῶμεν: **ΕΠΙΤΙΜΙΟΝ!**

Δὲν ἀγνοῶ ὅτι, πέραν τοῦ εὐπρεπῶς καὶ ἀπὸ περιωπῆς καλῶ μου τοῦ Πανοσ. Χ. Π. ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι, οἵτινες θὰ ἀπήντων μὲ τὰ αὐτὰ ἐπιχειρήματα καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ὑγιοῦς ἀλλ' ἀσθενοῦς: τῆς ἐπ' αὐτοφόρῳ συλληφθείσης μοιχευομένης, διορθοῦντες ὄχι πλέον ἕναν ἀπλοῦν Πρεσβύτερον, ἀλλὰ τὸν Διδάσκαλον... Τὸ ἐπ' ἐμοὶ προτιμῶ νὰ συντάσσωμαι μὲ τὴν γνώμην τοῦ εἰπόντος: «Οὐδὲ ἐγὼ σὲ κατακρίνω... Πορεύου ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ μηκέτι ἀμάρτανε...» (Ἰω. η' 11). Τοῦτο ἔγραψα καὶ διὰ πάντας τοὺς εἰλικρινῶς μετανοούντας ἀσθενεῖς.

Ἐξ ὧσων γνωρίζω, εἰδικῶς διὰ τὴν ποιμαντικὴν τῶν ἀσθενῶν τοῦ Νοσοκομείου, οὐδὲν ἐλληνιστὶ ἔχει γραφῆ. Ἐπομένως ἡ ἐργασία ἡμῶν οὔτε τὸ ἀλάθητον διεκδικεῖ, οὔτε ἀσφαλῶς καὶ τὴν τελευταίαν λέξιν ἔχει ἐπὶ τοῦ θέματος. Χαρὰν μεγάλην θὰ αἰσθανθῶμεν ἐὰν διευρυνθῇ ἡ συζήτησις καὶ ἐπὶ ἐτέρων ζητημάτων καὶ ἐρευνηθῇ τὸ θέμα βαθύτερον.

Πρωτοπρεσβύτερος ΕΛ. ΠΕΤΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

182. Διατί ἐνῶ ὅλοι οἱ ἅγιοι μνημονεύονται στὰς ἀπολύσεις καὶ στὰς διαφόρους εὐχὰς δὲν μνημονεύονται οἱ τέσσαρες εὐαγγελισταί; Δὲν πρέπει νὰ προστεθῆ εἰς τὴν ἀπόλυσιν μετὰ τὸ «τῶν... ἀποστόλων» καὶ τὸ «τῶν ἁγίων ἐνδόξων τεσσάρων εὐαγγελιστῶν Ματθαίου, Μάρκου, Λουκᾶ καὶ Ἰωάννου»; (Ἐρώτησις Αἰδεσιμ. Η. Παπαγεωργίου).

Ὁ ἐρωτῶν διακρίνει, οὕτως εἰπεῖν, μία ἀδικία, πού γίνεται στοὺς εὐαγγελιστάς, τοὺς ἱερούς δηλαδὴ ἄνδρας πού μὲ τὴν συγγραφὴ τῶν Εὐαγγελίων, ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἐφώτισαν τὸν κόσμον καὶ προσέφεραν στὴν Ἐκκλησίᾳ ὑπηρεσίᾳ πού δὲν τὴν προσέφεραν ἄλλοι ἐξαιρετικὰ τιμώμενοι ἅγιοι.

Ἡ ἱστορία ὅμως τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἑορτολογίου τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ τῆς τιμῆς πού ἀπενεμήθη ἀπ' αὐτὴν στοὺς διάφορους ἁγίους τῆς δείχνει ὅτι πολὺ ὀλίγο ἐπηρεάσθη ἀπὸ τέτοιου εἴδους θεολογικὰ κριτήρια. Στὴν ἀνάπτυξι τῆς λειτουργικῆς τιμῆς τῶν ἁγίων συνετέλεσαν περισσότερο λαϊκὰ κριτήρια· ἐτιμήθησαν περισσότερο ἅγιοι πού τοὺς ἀγάπησε ὁ λαὸς γιὰ τὰ θαύματά των καὶ τὶς θεραπείες καὶ τὴν βοήθεια πού ἀπελάμβαναν ἀπὸ αὐτούς, ὅπως ἀπὸ τοὺς ἱαματικούς καὶ τοὺς στρατιωτικούς ἁγίους (Νικόλαος, Ἀνάργυροι, Γεώργιος, Δημήτριος, Θεόδωροι κλπ.) ἢ γιὰ τὸ ὄνομά των ὑπενθύμιζε στὸν λαὸ κάποια ἰδιότητα πού ἀπεδίδοτο σ' αὐτούς (Ἐλευθέριος, Θεράπων, Φανούριος κλπ.). Ἐπίσης συνετέλεσαν οἱ τάφοι καὶ τὰ λείψανά των, οἱ μεγάλοι ναοὶ πού ἐτιμῶντο ἐπ' ὀνόματί των καὶ οἱ Μονῆς πού κτίσθησαν ἀπὸ αὐτούς. Ἄν λάβωμε δὲ κατὰ νοῦν ὅτι τὸ ἑορτολόγιον τῆς Ἐκκλησίας μας διεμορφώθη κυρίως στὴν Κωνσταντινούπολι, μπορούμε εὐκολὰ νὰ ἐξηγήσωμε γιὰτί πολλοὶ ἅγιοι Κωνσταντινουπολιταὶ ἢ γειτονικῶν περιοχῶν ἢ ἅγιοι πού συνεδέθησαν κατὰ κάποιο τρόπο μὲ τὴν Κωνσταντινούπολι, ἐπειδὴ ὑπῆρχαν τὰ λείψανά των ἢ ναοὶ των ἐκεῖ, κατέλαβαν κεντρικὴ θέσι στὴν λατρεία μας καὶ στὸ ἑορτολόγιό μας.

Γιὰ νὰ κατανοήσῃ ὁ λαὸς τὴν εἰδικὴ σπουδαιότητα ὀρισμένων μεγάλων μορφῶν, ὅπως οἱ ἀπόστολοι καὶ ἐν προκειμένῳ οἱ εὐαγγ-

γελισταί, πρέπει νά ἔχη εἰδική θεολογική προπαίδεια, πού δὲν τὴν ἔχει. Μία προσπάθεια τονισμοῦ τῆς σπουδαιότητος τῶν ἱερῶν αὐτῶν προσώπων, καὶ ἓνα μέσο πού θά συντελοῦσε στὸν σκοπὸ αὐτὸν θά ἦταν καὶ ἡ εἰσαγωγή τοῦ μνημοσύνου των στὶς ἀπολύσεις πού προτείνει ὁ ἐρωτῶν, ἐφ' ὅσον δὲν θά ἔχη λαϊκὸ ἔρεισμα δὲν μᾶς ἐγγυᾶται γιὰ τὴν ἐπιτυχία της. Ἀπὸ τοὺς εὐαγγελιστάς μόνον ὁ Ἰωάννης ἔτυχε ἰδιαιτέρας τιμῆς, ὄχι γιὰ τὴν θεολογικὴ σπουδαιότητα τοῦ Εὐαγγελίου του, ἀλλὰ γιὰ τὸ ὄνομά του εἶναι συνδεδεμένο μὲ πολὺ γνωστὰ περιστατικὰ τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ κυρίως γιὰ τὴν ἐξῆσιν καὶ ἐτάφη στὴν Ἔφεσο, ὅπου ὑπῆρχε ὁ τάφος του καὶ λαμπρότατος ναὸς του καὶ στὴν Πάτμο, ὅπου κτίσθηκε ἀπὸ τὸν ὅσιον Χριστόδουλο ἡ περίφημη Μονή. Οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταὶ δὲν ἔχουν κἂν πλήρεις ἀκολουθίες (δὲν ἔχουν οὔτε λιτή, οὔτε καθίσματα καὶ ἓνα μόνον κανόνα). Ἄλλοι μάλιστα ἀπόστολοι γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους ἔχουν ἀκόμη πενιχρότερες ἀκολουθίες καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς δύο κορυφαίους Πέτρο καὶ Παῦλο τῶν ἄλλων ἡ ἡμέρα τῆς μνήμης περνᾷ σχεδὸν ἀπαρατήρητη.

Γι' αὐτὸ καὶ στὶς μεγάλες ἀπολύσεις, καθὼς ἐπίσης καὶ στὸ «Σῶσον, ὁ Θεός, τὸν λαόν σου...» τῆς λιτῆς καὶ τοῦ ὄρθρου καὶ στὴν προσκομιδῇ δὲν μνημονεύονται κατ' ὄνομα οἱ εὐαγγελισταί. Μποροῦμε ὅμως νά δεχθοῦμε ὅτι τὸ μνημόσυνο των περιλαμβάνεται συλλογικῶς στὴν κατηγορία τῶν «ἀγίων ἐνδόξων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων», πού μνημονεύονται σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις. Ἀπόδειξις αὐτοῦ εἶναι καὶ τὸ γεγονός ὅτι στὶς εἰκόνες τῶν δώδεκα ἀποστόλων εἰκονίζονται καὶ οἱ τέσσαρες εὐαγγελισταί, καθὼς ἐπίσης καὶ στὸ συναξάριο τῆς συναξέως τῶν δώδεκα ἀποστόλων (30 Ἰουνίου) καταριθμοῦνται καὶ αὐτοί, ἐνῶ, ὡς γνωστὸ, μόνον ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Ἰωάννης ἀνήκουν στὸ χορὸ τῶν δώδεκα μαθητῶν τοῦ Κυρίου. Ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελισταὶ λαμβάνονται στὴν ἐκκλησιαστικὴ μας παράδοσι καὶ στὴν θεία λατρεία σὰν μία ἐνότης.

Ἡ κατ' ὄνομα μνεία τῶν εὐαγγελιστῶν θά γεννοῦσε ἀσφαλῶς γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους τὴν ὄχι ἀδικαιολόγητο ἐπιθυμίαν νά μνημονεύονται καὶ οἱ ἀπόστολοι κατ' ὄνομα. Ἀλλὰ τοῦτο θά ἐπέφερε ἓνα κουραστικὸ φόρτο στὶς ἀπολύσεις, πού ἰδίως ὅπως γίνονται ἀπὸ μερικὸς ἱερεῖς, εἶναι ἀρκετὰ σχοινοτενεῖς καὶ ἐπιβεβαρυμένες μὲ πλῆθος ὀνομάτων. Ἐφ' ὅσον μνημονεύονται γενικῶς οἱ διάφορες κατηγορίες τῶν ἀγίων δὲν εἶναι ἀνάγκη χωρὶς ἀποχρῶντα λόγο νά ἀναφέρονται ἀναλυτικῶς τὰ ὀνόματά των.

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΣΧΟΛΕΙΩΝ Μ.Ε.
ΛΕ΄ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

Ἀριθ. Πρωτ. 3874

Ἐν Πάτραις τῇ 25-10-1969

Ἀριθ. Ἐγκ. 7

Π ρ ὀ ς

Τοὺς κ. κ. Διευτὰς καὶ τοὺς Καθηγητὰς τῶν Γυμνασίων
τῆς καθ' ἡμᾶς Περιφέρειας

Ἀγαπητοὶ Συνάδελφοι,

Ἡ καθ' αὐτὰς ἔναρξις καὶ ἐφέτος τῶν μαθημάτων τῶν Κατη-
χητικῶν Σχολείων μοῦ δίδει τὴν εὐκαιρίαν νὰ διατυπώσω σκέψεις
τινὰς καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς ἐκ τούτων πολλαπλᾶς ὠφελείας
διὰ τὴν Ἑλληνικὴν μας νεότητα καὶ ἐπομένως διὰ τε τὴν Ἀγίαν
ἡμῶν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν φιλότινην μας Πατρίδα.

Τὸ Κατηχητικὸν Σχολεῖον, κ.κ. Συνάδελφοι, εἶναι ἰδιότυπον
σχολεῖον. Ἡ μόρφωσις τὴν ὁποίαν προσφέρει εἶναι πνευματικὴ
καὶ ἠθικὴ περισσότερον παρὰ διανοητικὴ. Μορφώνει καλοὺς Ἑλλη-
νας καὶ πιστοὺς Χριστιανοὺς. Γυμνάζει τοὺς νέους πρὸς εὐσέβειαν,
ἣτις, κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, (πρὸς πάντα ὠφέλιμός ἐστιν,
ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης). Καὶ πρά-
γματι ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου καταξιώνεται μόνον, ὅταν οἰκοδομηταὶ
καὶ θεμελιώνεται ἐπὶ βάθρων Χριστιανικῶν.

Συγκινητικὴ, ἀλλὰ καὶ εὐλογημένη ὄντως εἶναι ἡ καρποφο-
ρία τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων. Τοῦτο εὐκόλως διαπιστοῦται,
ὅταν παρατηρήσῃ τις τοὺς φοιτῶντας εἰς τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα
μαθητὰς. Τὰ παιδιὰ αὐτὰ διεκρίθησαν καὶ διακρίνονται διὰ τὰ
ἄλτρουϊστικά καὶ κοινωνικά των αἰσθήματα, διὰ τὰ αἰσθήματα
τῆς Χριστιανικῆς των ἀγάπης, ὅπως τὴν ἔμνησεν ὁ Ἀπόστολος
τῶν Ἐθνῶν Παῦλος. Ἡ πειθαρχία καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια αὐτῶν τῶν
παιδιῶν ἐν τε τῷ Σχολείῳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ ὁμολογεῖται ὑπὸ πάν-
των. Προβλήματα καὶ δυσκόλους καταστάσεις εἰς τὸν Γυμνασιάρχ-
ην καὶ τοὺς Καθηγητὰς δὲν δημιουργοῦν. Διακρίνονται διὰ τὴν
ἐπιμέλειάν των καὶ κατὰ κανόνα εἶναι καλοὶ καὶ φιλοπρόοδοι μαθη-
ταί, ἐπιτυχάνοντες εἰς τὴν ζωὴν.

Ἔτι δὲ οἱ μαθηταὶ τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων διακατέχονται ὑπὸ αἰσθημάτων ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν Πατρίδα. Οὐδέποτε ἐνετάχθησαν εἰς τὰς τάξεις τῶν κατὰ καιροὺς κινήθων κατὰ τῆς Πατρίδος καὶ κατὰ τῶν ἰδανικῶν τῆς Φυλῆς ξενικιῶν Ἑλλήνων. Ἡ Ἑλληνικὴ Σημαία μὲ τὸν τίμιον Σταυρὸν ἦτο, εἶναι καὶ θὰ εἶναι στημένη πάντοτε εἰς τὰς ψυχὰς των. Οὐδέποτε ὑπεστάλη, οὐδὲ θὰ ὑποσταλῇ.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω, καὶ λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι σήμερον ἐμφανίζεται θλιβερὰ οἰκογενειακὴ ὑποβάθμισις, ἰδίως εἰς ἄλλας χώρας, ἀσυστόλως καὶ ἀσυνέτως καταπατοῦνται οἱ βασικοὶ ἠθικοὶ κανόνες, ἰσοπεδοῦνται αἱ πνευματικαὶ ἀξίαι εἰς τὴν συνείδησιν τῶν νέων, ποῦ ζοῦν συνεχῶς εἰς ἀτμόσφαιραν ἐξαλλωσύνης, καὶ ἡ νεότης διέρχεται κρίσιμον καμπὴν, ἔχομεν χροὸς οἱ πάντες νὰ προσφέρωμεν ὅσον ἔνεστι πλείονας ὑπηρεσίας διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν, οὓς ἔχει τάξει ἡ Μήτηρ ἡμῶν Ἐκκλησία διὰ τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων.

Πρὸς τοῦτο δέον, ὅπως ἀνελλιπῶς προτρέπητε τοὺς μαθητὰς καὶ τὰς μαθητρίδας, ἵνα τακτικῶς φοιτῶσιν εἰς τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα, τονίζοντες τὴν ἀξίαν τούτων, ἀσκοῦντες δὲ καὶ σχετικὸν ἔλεγχον ἐπισκεπτόμενοι ὑμεῖς αὐτοὶ νὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα καὶ ἐρχόμενοι εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν κ.κ. Κατηχητῶν καὶ Κατηχητριῶν. Οἱ νεώτεροι δὲ τῶν κ.κ. συναδέλφων καὶ δὴ οἱ Θεολόγοι δέον, ὅπως προσφέρωσι τὰς ὑπηρεσίας των καὶ ὡς Κατηχηταὶ εἰς τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα.

Κύριοι Συνάδελφοι,

Τὸ Κατηχητικὸν Σχολεῖον εἶναι μία σοβαρὰ ἐγγύησις διὰ τὸ μέλλον τῶν παιδιῶν μας, τῆς Ὁρθοδόξου πίστεώς μας καὶ τῆς Πατρίδος μας.

Ἐργαζόμενοι εἰς τὸν ὡραῖον αὐτὸν θεσμὸν τῆς Ἐκκλησίας μας παντοιοτρόπως, δικαιουῖσθε νὰ ὑπερηφανεύεσθε διὰ τὴν ἀποστολὴν ταύτην. Εἶναι ἀνάγκη νὰ οἰκοδομήσωμεν τὰς ψυχὰς τῶν παιδιῶν μας οὐχὶ εἰς εὐπαθῆ καὶ ἀσταθῆ ὕλικά, ἀλλὰ ἐπάνω εἰς τὸν γρανίτην τῆς Ὁρθοδοξίας μας καὶ εἰς τὸν χρυσὸν τῆς Ἑλληνικῆς ἀρετῆς, προκειμένου νὰ συντελέσωμεν εἰς τὴν δημιουργίαν ἐνὸς λαμπροῦ Ἑλληνικοῦ μέλλοντος, διατὶ ὄχι καὶ πανανθρωπίνου.

Ἡ παροῦσα ἀναγνωσθῆτω εἰς συνεδρίαν τοῦ Συνλόγου.

Ὁ Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΤΗΣ

Στὸ περιθώριο τῆς Ἁγίας Γραφῆς

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γιὰ τὴν πνευματικὴν πρόοδο τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀπαραίτητη ἡ λειτουργία Τύπου ποῦ ἐμπνέεται ἀπὸ πίστη καὶ ἀφοσίωση σ' αὐτὴ καὶ στὸ Εὐαγγέλιο. Ὁ Τύπος εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ σπουδαῖα σύγχρονα μέσα γιὰ τὸν φωτισμὸ καὶ τὴν κατάρτιση τῶν πιστῶν, βοηθῶντας τὴν Ἐκκλησίαν νὰ ἐπιτελῇ τὸν θεῖον σκοπὸ τῆς ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους.

Ἡ πραγματικότης αὐτὴ ξεκινᾷ ἀπὸ τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους. Οἱ Ἐπιστολὲς τῆς Καινῆς Διαθήκης δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνα ἐγκύκλιο κήρυγμα στοὺς χριστιανοὺς ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἀπὸ τὸ περιεχόμενον δὲ τῶν Ἐπιστολῶν αὐτῶν, ἰδίως ἐκείνων τοῦ Παύλου, δὲν λείπει οὔτε τὸ εἰδησεογραφικὸ στοιχεῖο. Οἱ Ἀπόστολοι ὄχι μόνον δίδασκαν τὶς ὑπερφυσικὰς ἀλήθειαις τῆς τελείας ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως, ἀλλὰ ἐπίσης ἔδιναν λόγον γιὰ τὸ ἔργον τους, ἐνημερώνοντας τὸ κοινὸ στὸ ὅποιο ἀπευθύνονταν. Τὰ θέματά τους ἦταν περίπου τὰ ἴδια μὲ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ Τύπου τῶν ἡμερῶν μας: ἐποικοδομητικὴ διδασχὴ, ἐκκλησιαστικὴ δεοντολογία καὶ κριτικὴ, σχόλια πνευματοφόρα πάνω στὴν καθημερινὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὑποδείξεις γιὰ τὴ λύση τῶν κάθε φορὰ ἀνακυπτόντων προβλημάτων, ἐξήγησις καὶ κατοχύρωσις, μὲ ἀναγωγὴν στὸ Εὐαγγέλιον, τῆς συμπεριφορᾶς τῶν Ἀποστόλων σὲ διάφορες περιπτώσεις γενικοῦ ἐνδιαφέροντος.

Ὁ ἐκκλησιαστικὸς Τύπος ἀντλεῖ τὰ πρότυπά του ἰδίως στὸν Παῦλον, ποῦ μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ σὰν ὁ πρῶτος ὑποδειγματικὸς ἐκκλησιαστικὸς δημοσιογράφος, μὲ τὰ μέσα ποῦ τοῦ διέθετε ἡ ἐποχὴ του. Σήμερα, χάρις στὴν τυπογραφίαν καὶ τὶς ἄλλες τεχνικὰς συνθήκας, τὸ ἔργον τῆς ἐκκλησιαστικῆς Δημοσιογραφίας εἶναι πιὸ ἄνετον καὶ μπορεῖ νὰ ἀποδώσῃ πολλὰ, ἀρκεῖ βέβαια νὰ διέπεται ἀπὸ καθαρὸ πνεῦμα καὶ φωτεινὸ ζῆλον.

Στὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἐκκλησιαστικὴ Δημοσιογραφία ἀνθεῖ καὶ δίνει πλουσίους καρπούς. Εἴτε στὰ χέρια τῆς Διοικήσεως Ἐκκλησίας εἴτε σ' ἐκεῖνα τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, ὁ Τύπος δίνει τὴ μαρτυρίαν τῆς Ὁρθοδοξίας μὲ δυνατὸ τόνον καὶ πηγαῖα σχήματα. Φωτίζει τὶς ψυχὰς ποῦ κάθονται σὲ χώρα καὶ σκιά θανάτου, στηρίζει καὶ καλλιεργεῖ τὴν εὐσέβειαν, ἐπιλαμβάνεται τῶν προβλημάτων τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μας παρόντος καὶ μέλλοντος, προκαλῶντας ὀλοένα καὶ περισσότερο τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ λαοῦ. Δρᾷ καὶ ἐνεργεῖ ἐλεύθερα, σὰν μιὰ ὀλότελα φωταγω-

γική λειτουργία στο μυστικό σώμα τῆς Ἐκκλησίας, ἐκφράζοντας τὸ Χριστοθέλητο δέον, ἀκολουθώντας, «δεδεμένος τῷ Πνεύματι», τῇ γραμμῇ ποῦ χαράζει μπροστά του ἡ θεία Χάρη καὶ ἡ ζωντανῆ πίστη. Ἀσφαλῶς αὐτὸ εἶναι μιὰ εὐλογία Θεοῦ στὴ χώρα μας.

Γιὰ νὰ εἶμαστε ὅμως ἀντικειμενικοί, πρέπει νὰ μὴ παραβλέψουμε καὶ ὀρισμένες ἀδυναμίες καὶ ἑλλείψεις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μας Τύπου. Τὸ ἀτομικιστικὸ πνεῦμα τοῦ Ἑλληνοσ, μιὰ μόνιμη ἀλήθεια τῆς Ἐθνικῆς μας Ἡθικῆς, ἀπεργάζεται ἀκρότητες καὶ ἐκτροχιασμοὺς ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴ νηφαλιότητα καὶ ἀπὸ τὴ φωτεινὴ Ὁρθοδοξία, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ζημιώνεται τὸ καλῶς νοούμενο συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας. «Ὅλοι ὅσοι διακονοῦν στὸν Τύπο θέλουν τὸ καλὸ καὶ τὴ δόξα τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ δὲν κατορθώνουν ὅλοι νὰ τὰ ὑπηρετοῦν ἀποδοτικά. Λεῖπει τὸ ὑγιὲς ἐκκλησιαστικὸ φρόνημα, ὑπήχημα τῆς φράσεως τοῦ Τιμίου Προδρόμου «ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι». Ὁ ἐκκλησιαστικὸς μας Τύπος δὲν κατορθώνει παντοῦ καὶ πάντα νὰ ὑψώνη καὶ νὰ προβάλλη τὸν Χριστὸ καὶ τὴν Ἐκκλησία, ὑψώνοντας καὶ προβάλλοντας ἀνθρώπους, καλλιεργώντας ἕνα εἶδος προσωπολατρίας γύρω ἀπὸ ὀρισμένα ὀνόματα. Ἔτσι, ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία του ἀμαυρώνονται καὶ δὲν μιλοῦν στὶς ψυχὰς ἀπ' εὐθείας καὶ μὲ ὅλη τους τὴ θεία δύναμη καὶ ὁμορφιά. Ὁ θεὸς ἄρραφος χιτῶν τρίζει ἐπικίνδυνα, πάει νὰ σχισθῆ. Τὸ «δόμοθυμαδὸν» τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας δοκιμάζεται δεινά. Περιττὸ νὰ λεχθῆ ὅτι, γιὰ νὰ ἀποκτήσουμε ἐκκλησιαστικὴ Δημοσιογραφία ποῦ θὰ ἀποτελῆ μονάχα ἐνεργητικὸ, πρέπει νὰ καλλιεργηθῆ καὶ νὰ προαχθῆ τὸ ὑγιὲς ἐκκλησιαστικὸ φρόνημα, ἡ συναίσθησις ὅτι εἶμαστε μέλη τοῦ ἴδιου σώματος καὶ «ἀχρεῖοι δοῦλοι» τοῦ Κυρίου. Ὁ Χριστὸς δὲν παίρνει ἀπὸ μᾶς. Καὶ ὅταν τοῦ προσφέρουμε πολλὰ, στὴν πραγματικότητα ἡ δική του χάρις μᾶς δίνει, ἐμεῖς παίρνουμε καὶ Αὐτὸς μᾶς προσφέρει. Τὸ «ποιὸς εἶσαι σύ;» καὶ τὸ «ποιὸς εἶμαι ἐγώ;» δὲν ἔχουν καμμιά θέση ἀνάμεσα στοὺς ἐργάτες τοῦ νοητοῦ Ἀμπελώνος. Ἐδῶ ἐγκτεται τὸ ριζικὸ πρόβλημα τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μας Τύπου, ἰδίως ἐκεῖνου ποῦ θεραπεύεται ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία.

Ἔτσι, δὲν θὰ ἦταν καθόλου πολυτέλεια τὸ νὰ ἴδρνε ἡ Ἐκκλησία μιὰ Δημοσιογραφικὴ Σχολή, ὅπου ἀνάμεσα στὶς παρεχόμενες τεχνικὲς γνώσεις θὰ διήκε ἡ ἐπίμονη προσπάθεια τὸν νόσσεως καὶ ἀναπτύξεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος, στοιχείου *sine qua non* γιὰ κάθε τομέα τῆς ἀφυπνιστικῆς καὶ ἐποικοδομητικῆς γραμματείας τοῦ νεοελληνικοῦ χριστιανισμοῦ.

Ὁ ζήλος εἶναι καλός, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἔχη τὸ «κατ' ἐπίγνω-

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΤΟΜΟΥ ΙΗ' (1969)

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΑ: Μητροπολίτου Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος Νικοδήμου, Οἱ νέοι, ὁ προβληματισμός των καὶ ἡ Ἐκκλησία, σελ. 10. — Πρωτοπρ. Ἐλευθερίου Πετριτσόπουλου, Ὁ ἱερεὺς τοῦ νοσοκομείου, σελ. 77, 110, 181, 208, 242, 276. — Τοῦ αὐτοῦ, Ἐπὶ τοῦ ἄρθρου «Ἐπιβολὴ ἐπιτιμιῶν», σελ. 674. — Πρωτοπρ. Δρ. Α. Ἀλεβιζοπούλου, Πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τῆς ἐνοριακῆς διακονίας, σελ. 488, 525, 573. — Ἀρχιμ. Παντελεήμονος Μπαρδάκου, Ἡ Ἐνοριακὴ Παιδικὴ Βιβλιοθήκη, σελ. 558. — Μητροπολίτου Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου Νικοδήμου, Ἡ διακονία τῆς Ἱερᾶς Ἐξομολογήσεως καὶ αἱ δέκα ἐντολαί, σελ. 549, 588, 622, 653. — Ἀρχιμ. Χριστοδούλου Παπαγιάννη, Ἐπιβολὴ ἐπιτιμιῶν, σελ. 356. — Ἀρχιμ. Προκοπίου Παπαθεοδώρου, Πλειότερον καὶ καθαρώτερον φῶς διὰ τὴν νεολαίαν μας, σελ. 511, 555.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ: Φ. Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες, σελ. 24, 59, 90, 123, 142, 187, 215, 251, 281, 311, 341, 375, 420, 460 496 537, 577, 609, 642, 677. — Ἀρχιμ. Χριστοφύρου Σταυροπούλου, Ἐπίκαιρα καὶ εἰδικὰ αἰτήματα στὴν θεία λατρεία, σελ. 40, 73. — Ἰωάννου τῆς Κρονστάδης, Σκέψεις γιὰ τὴν ὁρθόδοξο λατρεία, Μετάφρασις Ἀρχιμ. Μελετίου Καλαμαρά, σελ. 105, 138, 175, 204, 233, 263, 296, 334, 364, 410, 479, 518, 604. — Ἀρχιμ. Ἡλία Μαστρογιαννοπούλου, Ἀρχιτεκτονικὴ καὶ λατρεία, σελ. 172. — Εὐαγ. Θεοδώρου, Ἡ λεγομένη «Λειτουργία τοῦ Ἁγίου Πέτρου», σελ. 261.

ΘΕΙΟΝ ΚΗΡΥΓΜΑ: Μητροπολίτου Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου Νικοδήμου, Τάσις ἀλλαγῆς, σελ. 164. —

σιν». Ἀλλοιῶς πρόκειται γιὰ μιὰ ὀρμὴ ἀχαλίνωτη ποῦ ὀδηγεῖ σὲ κρημνοὺς, ἀκόμη καὶ σ' ἐκείνους τῆς αἰρέσεως. Ὁ ζήλος πρέπει νὰ εἶναι «εὐαγγελικὰ πολιτισμένος», ἡμερὸς κάτω ἀπὸ τὴν τιθάσευση καὶ τὶς ὀδηγίες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ὁποίου τὰ χαρίσματα δίνονται μονάχα ὅπου ὑπάρχει ἀνιδιοτέλεια καὶ καταπατημένο Ἐγώ. Τότε εἶναι ἀγνὸς καὶ ἀσφαλῆ τὰ ἀποτελέσματα του. Τότε ὑπηρετεῖ πραγματικὰ τὸ συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀνοίγει φωτεινοὺς ὀρίζοντες. Τότε προσφέρει καὶ δὲν ἀφαιρεῖ. Τότε οἰκοδομεῖ καὶ δὲν γκρεμίζει.

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

Μητροπολίτου Χίου Χρυσοστόμου, Ἐδραῖοι καὶ ἀμετακίνητοι, σελ. 452. — Ἐπισκόπου Ἀχελώου Εὐθυμίου, Ἡ ἐνότης τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, σελ. 324. — Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ ἔργον τῆς ἀγάπης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, σελ. 356. — Ἀρχιμ. Τιμ. Κοντομέρκου, Ἡ θεραπεία τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ, σελ. 413.

ΠΑΤΕΡΙΚΑ: Κωνσταντίνου Μπόνη, Συμπόσιον Πατέρων. Κλήμεντος Ρώμης πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολὴ Α΄, σελ. 33, 65, 97, 129, 161, 193, 225, 257, 289, 321, 353, 385, 425, 465, 505, 545, 585, 618, 649. — Τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἐπιτάφιος εἰς τὸ Μεγάλο Βασίλειον, Ἀπόδοσις Θεοδόση Σεπεράντσα, σελ. 45, 81, 185, 307, 338. — Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ἀπόδοσις Θεοδόση Σεπεράντσα, Ἡ ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου ἀναδίνεται ὡς λαμπρὸ ἀπὸ τῆς Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, σελ. 212, 247. — Γὰρ τοὺς ἀργολόγους καὶ τοὺς μίμους καὶ τοὺς γελοιαστὰς, σελ. 316. — Ποιῆς γυναικὲς πρέπει νὰ διαλέγωμε γὰρ συντρόφους τῆς ζωῆς μας, σελ. 369. — Εὐαγγέλιον Θεοδώρου, Ἡ στάσις τῶν Πατέρων ἐναντι τῆς φύσεως, σελ. 458. — Ἡ περὶ γάμου διδασκαλία Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, σελ. 625.

ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ: Ἀρχιμ. Προκοπίου Παπαθεοδώρου, Ἡ σημασία τῆς Σταυρώσεως καὶ Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, σελ. 199. — Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, σελ. 300, 330. — Εὐαγγέλιον Θεοδώρου, Οἱ ἄγγελοι, σελ. 553. — Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ γινῶσις τοῦ Θεοῦ, σελ. 477. — Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ γινῶσις τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν Γρηγόριον Νύσσης, σελ. 508. — Ἀρχιμ. Χριστοφόρου Σταυροπούλου, Θείας κοινωνοὶ φύσεως. Ἡ ὁδὸς τῆς ἐνώσεως τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὸν Θεόν, σελ. 627, 667.

ΕΠΟΙΚΟΔΟΜΗΤΙΚΑ: Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Ἱερωνύμου, Τί θὰ ἀπαντούσαμεν εἰς τοὺς Μάγους; σελ. 3. — Εὐαγγέλιον Θεοδώρου, Ἡ ἐν τῷ Τριῳδίῳ διδασκαλία περὶ γάμου, σελ. 135. — Τοῦ αὐτοῦ, Τί εἶναι ἡ Ὀρθοδοξία, σελ. 169. — Τοῦ αὐτοῦ, Συνάντησις μετὰ τὸν Ἀναστάνα Κύριον, σελ. 197. — Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ἀντιμετώπισις τῶν θλίψεων, σελ. 231. — Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ζωὴ, σελ. 327. — Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, σελ. 358. — Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ἔννοια τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας, σελ. 405. — Τοῦ αὐτοῦ, Οἱ ποιμένες τῆς Βηθλεέμ, σελ. 657. — Βασιλείου Μουστάκη, Οἱ Φαρισαῖοι, σελ. 27. — Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, σελ. 62. — Οἱ κρυφοὶ Ἅγιοι, σελ. 92. — Ἀπρόσιτα ἀλλὰ δικά μας, σελ. 125. — «Ἡ βοήθειά μου παρὰ Κυρίου...»,

σελ. 157. — «Δοῦλος τῆς ἀμαρτίας», σελ. 190. — Ὁ Πόντιος Πιλάτος, σελ. 219. — Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ Ἁγία Γραφή, σελ. 253. — Ἡ διπλῆ εὐρεσις, σελ. 284. — Τὰ ἀπλωμένα χέρια τοῦ Χριστοῦ, σελ. 284. — Ἡ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀμαρτία λύπη, σελ. 285. — Ὁ «Ὠν», σελ. 285. — «Ἐκ βαθέων», σελ. 285. — «Ἐρχου καὶ ἴδε», σελ. 285. — Ἰωσήφ καὶ Νικόδημος, σελ. 286. — Τὸ νοητὸ ἄμῳνι, σελ. 286. — Οἱ δύο ὁμολογίαι, σελ. 314. — Διὰ τοῦ Υἱοῦ, σελ. 381. — «Πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν», σελ. 422. — Ἡ «Ἀποκάλυψις» τοῦ Ἰωάννη, σελ. 461. — «Τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγούμενοι», σελ. 500. — Ἡ ἀνένδοτη μετάνοια, σελ. 540. — Ἡ ἄμπελος καὶ τὰ κλήματα, σελ. 581. — Ἡ ἀπουσία τοῦ διαβόλου, σελ. 613. — Ὁ λαὸς τῆς ἐρήμου, σελ. 646.

ΑΓΙΟΛΟΓΙΚΑ: Εὐαγγέλου Θεοδοῦρου, Οἱ Ἁγιοὶ Ἡλίας ὁ νέος καὶ Ἡλίας ὁ Σπηλαιώτης, σελ. 294. — Τοῦ ἀύτοῦ, Τὸ νόημα τῶν ἑορτῶν τῶν Ἁγίων, σελ. 593.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ: Εὐαγγέλου Θεοδοῦρου, «Ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει εἶδε φῶς μέγα», σελ. 17, 37, 70, 102. — Ἀρχιμ. Χριστοδοῦλου Παρασκευαΐδου, Γνωριμία μετὸν Ὀρθόδοξο Μοναχισμό, σελ. 484, 521, 569, 607, 632, 660. — Χρυσόστομος Ἰ. Νεαμονιτάκης, Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος Α', σελ. 20, 50, 84, 116, 146.

ΔΙΟΡΘΟΔΟΞΑ: Γεωργίας Πολ. Ἀνδρούτσου, Τρεῖς Ἀφρικανοὶ ἐπισκέπται, σελ. 417. — Τῆς αὐτῆς, Μία ἐπίσκεψις στὸ Σεμινάριο, σελ. 535. — Ἀρχιμ. Καλλινίκου Καρούσου, Μία σύντομος ἐπίσκεψις εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Σερβίας, σελ. 564.

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑΙ: Ἐμμ. Βολουδάκη, Μνημόσυνον στὸν ἀξέχαστον Ἀργυροκάστρου, σελ. 379. — Ἀγγέλου Ἰ. Παπακωνσταντίνου, (†) Ἀρχιμανδρίτης Γεώργιος Κουτῆς (1914-1969), σελ. 595, 636.

ΔΙΑΦΟΡΑ: Μία πρεσβυτέρα, Φιλικὴ σὺναξις πρεσβυτέρων, σελ. 222. — Τὰ νέα Ἰδρύματα τῆς Ἐκκλησίας διὰ τοὺς Κληρικούς, σελ. 237, 268. — Ὁ Μακαριώτατος εἰς Τῆνον, σελ. 389. — Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ Γενικοῦ Φιλοπτώχου Ταμείου, σελ. 430. — Ἀρχιμ. Προκοπίου Παπαθεοδώρου, Προσφώνησις πρὸς τὸν Μακαριώτατον, σελ. 407. — Ἀρχιμ. Χριστοδοῦλου Παρασκευαΐδου, Μπροστά στὰ συμπτώματα τῆς ἐποχῆς, σελ. 304. — Ὁ Ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Γένους Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, σελ. 470. — Βασ. Μουστάκη, Ἐκκλησία καὶ Τύπος, σελ. 345. — Τοῦ ἀύ-

τοῦ, Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Δημοσιογραφία, σελ. 682. — Πρωτ. Κωνστ. Ἀνδροῦλάκη, Ἐνα πνευματικὸ τρίήμερο στὴν Τήνο, σελ. 663, Ἐγκύκλιος περὶ τῶν Κατηχ. Σχολείων, σ. 680.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ: Χρυσοῦς Κανῶν, σελ. 9. — Τὸ «Χριστιανικὸν Συμπόσιον», σελ. 9. — Ἡ ἔννοια τοῦ ἀκαταλλήλου», σελ. 10. — Ἡ ἱερατικὴ περιβολή, σελ. 36. — Ὁφειλομένη στοργή, σελ. 36. — Εὐγλωττα στοιχεῖα, σελ. 37. — Τὸ Ἡμερολόγιον τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, σελ. 68. — Οἱ κῆποι τῶν Ναῶν, σελ. 68. — Ὁρθόδοξος Ἱεραποστολή, σελ. 68. — Οἱ Ἀγιασμοὶ εἰς ἐγκαίνια, σελ. 69. — Αἱ αἰρέσεις, σελ. 100. — Τὸ νέον τῆς ἀφροσύνης κήρυγμα, σελ. 100. — «Καλῶν ἔργων προΐστασθαι...», σελ. 101. — «Ὡς οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα...», σελ. 101. — Αἱ γυναῖκες εἰς τὸν Ναόν, σελ. 132. — Ἐκκλησία καὶ Σχολεῖον, σελ. 132. — Τὰ οἰκονομικὰ τῶν ἐνοριῶν, σελ. 133. — Τὰ πιστοποιητικὰ οἰκογενειακῆς καταστάσεως, σελ. 133. — Πολύτιμον Κυριακοδρόμιον, σελ. 134. — Ὁ νέος Καταστατικὸς Χάρτης, σελ. 163. — Ἡ Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, σελ. 163. — Τὸ θεῖον δῶμα, σελ. 195. — Τὸ Πάσχα τῶν γερόντων, σελ. 196. — Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου μας, σελ. 229. — Ἡ ἐνοριακὴ ζωή, σελ. 230. — «Ὅς δ' ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ...», σελ. 230. — Ἐκ τοῦ ὑστερήματος, σελ. 259. — Ἡ Ἡμέρα τῆς Μητέρας, σελ. 260. — Παγκόσμιος Ἡμέρα Ὑγείας, σελ. 260. — Ἡ λατρεία κατὰ τὸ θέρος, σελ. 293. — Ἡ πρόληψις τῶν διαζυγίων, σελ. 293. — Τὰ θύματα τῶν τροχῶν, σελ. 323. — Τὸ εἰς Μπάρι Συνέδριον, σελ. 323. — Ἀβυσσος μωρίας, σελ. 323. — Μὲ σφριῖγος καὶ νέον παλμόν, σελ. 355. — «Βομβαρδισμὸς» τοῦ ΟΗΕ, σελ. 355. — Κλησις παράνομος, σελ. 387. — Τουρισμὸς καὶ λατρεία, σελ. 387. — Ἐκκλησία ὄντως ἐλευθέρα, σελ. 388. — Πίστις καὶ ἐπιστήμη, σελ. 428. — Αἱ ἱερατικαὶ κλήσεις, σελ. 429. — Ἐκκλησιαστικὸν φρόνημα, σελ. 429. — Ὁ Ἅγιος Νεκτάριος, σελ. 469. — Ἀβάσιμον ἐπιχείρημα, σελ. 469. — Περιβολὴ καὶ ἐκκλησιασμός, σελ. 469. — Ἡ Γραφή καὶ ὁ Ἐφημέριος, σελ. 507. — Τὰ Ἱερατικὰ Συνέδρια, σελ. 507. — Ὁ Μέγας Φώτιος, σελ. 507. — Ὁ θάνατος τῆς ψυχῆς, σελ. 548. — Ἡ Τεσσαρακοστὴ τῶν Χριστουγέννων, σελ. 548. — Ἡ «ταυτότης», σελ. 548. — Αἱ «συμμαρτυρίαι», σελ. 587. — Παραδοσιακὴ εὐσχημοσύνη, σελ. 587. — Αἱ «κατ' οἶκον ἐκκλησίαι», σελ. 587. — Αἶμα νέον, σελ. 620. — Ἀσφάλεια καὶ ἀνασφάλεια, σελ. 620. — Ἐνθαρρυντικὰ παραδείγματα, σελ. 621. — Ἡ «Θεολογία», σελ. 651. — Ἐλευθερία καὶ Χάρις, σελ. 651. — Κωδικοποιεῖ τὴν Ἱ. Παράδοσιν, σελ. 652. — Εὐλογημένη καρποφορία, σελ. 652.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ: Κωνσταντίνου Μπόνη, 'Επιστολή πρὸς τοὺς εὐλαβεστάτους ἱερεῖς, σελ. 8. — Δεσποίνης Λιναρδου, 'Επιστολή πρὸς τὸν Μακαριώτατον, σελ. 156. — Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Ἱερωνύμου, Εὐχαριστήριος ἐπιστολή, σελ. 287.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ: Τοῦ Ν.Ι.Κ.Ε., σελ. 30, 348, 424. — Τοῦ Τ.Α.Κ.Ε., σελ. 95.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΤΟΥ TAKE, σελ. 32, 96, 159, 287, 320, 349, 464, 503, 543, 616.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ σελ. 159.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΙ: Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος κ. Ἱερώνυμος ἀναγινώσκων τὸ πρὸς τὴν ἀδελφὴν Αἰμιλίαν Πέππα ψήφισμα τῆς Ἱεραῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, σελ. 239. — Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος κ. Ἱερώνυμος ἀποκαλύπτων τὴν ἐν τῇ εἰσόδῳ τῆς Στέγης Εὐγερίας Κληρικῶν Ἑλλάδος ἐντοιχισθεῖσαν ἀναμνηστικὴν πλάκα, σελ. 241. — Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος κ. Ἱερώνυμος καταθέτων τὸν θεμέλιον λίθον τῆς νέας πτέρυγος τοῦ Νοσηλευτικοῦ Ἰδρύματος Κληρικῶν Ἑλλάδος, σελ. 271. — Στιγμιότυπον ἀπὸ τὴν κατάθεσιν τοῦ θεμελίου λίθου τῆς νέας πτέρυγος τοῦ Νοσηλευτικοῦ Ἰδρύματος Κληρικῶν Ἑλλάδος, σελ. 273. — Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος κ. Ἱερώνυμος, περιστοιχούμενος ὑπὸ Σεβ. Ἀρχιερέων, τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ὑπουργείου Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν κ. Παπαδάκου, τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ τοῦ ΝΙΚΕ κ. Καραντώνη, τοῦ Διευθύνοντος Συμβούλου τοῦ TAKE κ. Καρρᾶ καὶ τεσσάρων ἀδελφῶν νοσοκόμων τοῦ ΝΙΚΕ, αἵτινες φοιτοῦν εἰς τὴν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς κ. Ἀβζῆτῆ Σχολὴν Ἀδελφῶν Νοσοκόμων τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ», σελ. 275. — Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κ. Ἱερώνυμος μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Γενικοῦ Φιλοπτώχου Ταμείου, σελ. 435. — Στιγμιότυπον ἀπὸ τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν τοῦ Γενικοῦ Φιλοπτώχου Ταμείου, σελ. 439.

Παρακαλοῦνται οἱ ἀποστέλλοντες ταχυδρομικὰς ἐπιταγὰς πρὸς τὰ περιοδικὰ «Ἐκκλησία», «Θεολογία» καὶ «Ἐφημέριος», ὅπως σημειῶσιν ἐπ' αὐτῶν τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστολῆς.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Κωνστ. Γ. Μπόνη, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Συμπόσιον Πατέρων. Κλήμεντος πρὸς Κορινθίους Α'. — **Ἐπίκαιρα**. — **Μητροπολίτου Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου Νικοδήμου**, Ἡ διακονία τῆς Ἱερᾶς Ἐξομολογήσεως καὶ αἱ δέκα ἐντολαί. — **Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου**, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Οἱ ποιμένες τῆς Βηθλεέμ. — **Ἀρχιμ. Χριστοδούλου Παρασκευαΐδου**, Γνωριμία μετὰ τὸν Ὁρθόδοξο Μοναχισμό. — **Πρωτοπρ. Κωνστ. Ἀνδρουλάκη**, Ἐνα πνευματικὸν τριήμερον στὴν Τῆνον. — **Ἀρχιμ. Χριστοφόρου Σταυροπούλου**, Θείας κοινωνοὶ φύσεως. Ἡ ὁδὸς τῆς ἐνώσεως τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὸν Θεόν. — **Πρωτοπρ. Ἐλευθερίου Πετρισοπούλου**, Ἐπὶ τοῦ ἄρθρου «Ἐπιβολὴ ἐπιτιμίων». — **Φ. Ἀπαντήσεις** σὲ λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες. — **Ἐγκύκλιος** περὶ τῶν **Κατηχητικῶν Σχολείων**. — **Βασ. Μουστάκη**, Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Δημοσιογραφία. — Περιεχόμενα τοῦ τόμου **ΙΗ'** (1969).

Α Ν Α Κ Ο Ι Ν Ω Σ Ι Σ

Τὰ Γραφεῖα τῶν περιοδικῶν «**ΕΚΚΛΗΣΙΑ**», «**ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ**» καὶ «**ΘΕΟΛΟΓΙΑ**» μετεφέρθησαν εἰς τὸ μέγαρον τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, ὁδὸς Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθῆναι (140). Παρακαλοῦνται οἱ ἀξιότιμοι συνεργάται καὶ συνδρομηταί, ὅπως ἐφεξῆς ἀποστέλλουν τὰς συνεργασίας των οἱ πρῶτοι καὶ τὰς συνδρομάς των οἱ δεῦτεροι εἰς τὴν διεύθυνσιν: Πρὸς τὸ περιοδικὸν «**ΕΚΚΛΗΣΙΑ**», ὁδὸς Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθήνας (140).